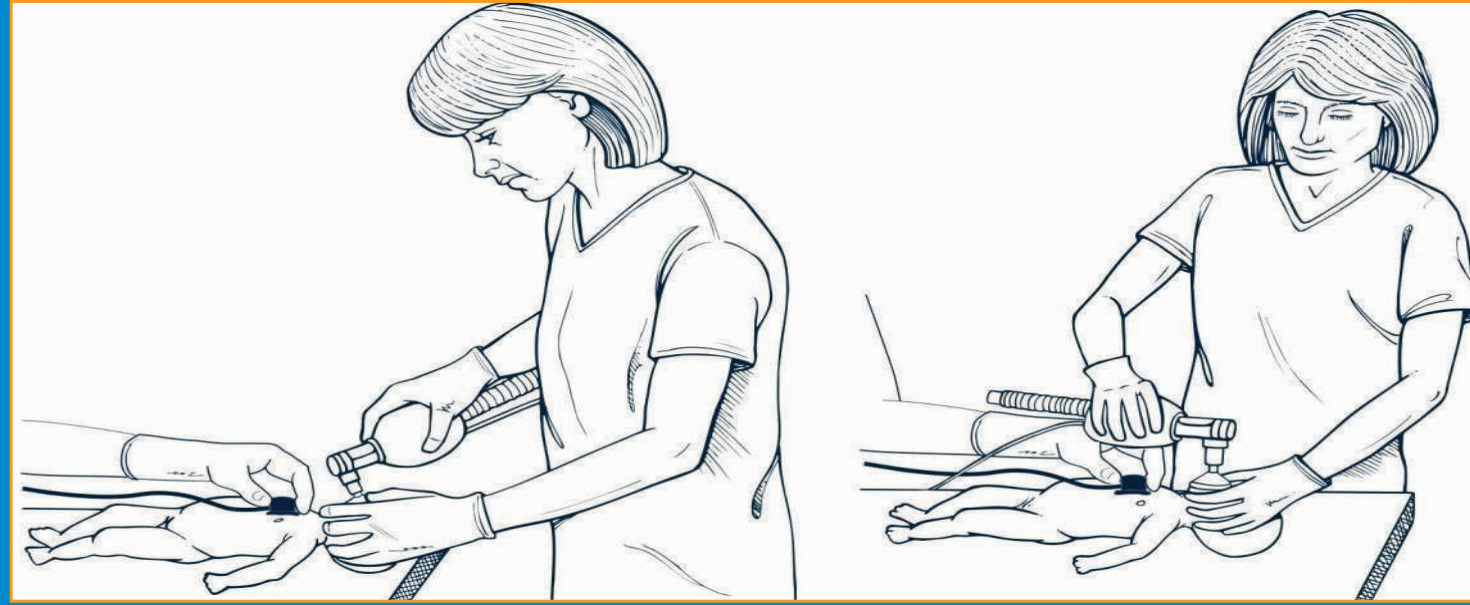

बाल आरोग्य विभाग
आरोग्य आणि कुटुंब कल्याण मंत्रालय
भारत सरकार

नवजात शिशु सुरक्षा कार्यक्रम २०२०
फिलप चार्ट

पुनर्जीवन आणि नवजात शिशुविषयक महत्वाची काळजी

सुधारित एनएसएसके संचाचा परिचय

कालावधी १० मिनिटे

तुमचा परिचय करून द्या आणि सहभागी प्रशिक्षणार्थीना त्यांचा परिचय करून देण्यास तसेच त्यांची भूमिका आणि आरोग्य केंद्राची पातळी यासंदर्भात माहिती देण्यास सांगा. परिचयानंतर दोन दिवसीय प्रशिक्षण कार्यक्रमाची रूपरेषा द्या.

प्रत्येक मुद्दा थोडक्यात स्पष्ट करा

प्रशिक्षकाने प्रशिक्षणाची कार्यपद्धती, प्रत्यक्ष सरावासाठी (हँड्स ऑन) आवश्यक असलेली कौशल्ये आणि या प्रशिक्षणामध्ये समाविष्ट करण्यात आलेले महत्त्वाचे पैलू तपशीलवार स्पष्ट करा.

प्रशिक्षणाची कार्यपद्धती

- फ्लिप चार्ट आणि वॉल चार्ट वापरून चर्चा करणे.
- पुतळे आणि उपकरणे वापरून कौशल्यांचा सराव करणे.
- भूमिका करणे.
- वाचन न करणे.

प्रत्यक्ष सराव

प्रत्येक सहभागी प्रशिक्षणार्थीला सराव करणे अनिवार्य आहे.

- शिशुला कोरड्या उबदार दुपट्यात घेणे.
- नाळेला चिमटा लावणे.

- नेहमी घ्यावयाची काळजी.
- प्रारंभिक कृती.
- पिशवी आणि मास्क वापरून पुनर्जीवन.
- देखरेख करणे.
- कांगारू मदर केअरचे तंत्र.
- स्तनपान देण्याचे तंत्र.

समाविष्ट करण्यात आलेले महत्त्वाचे पैलू

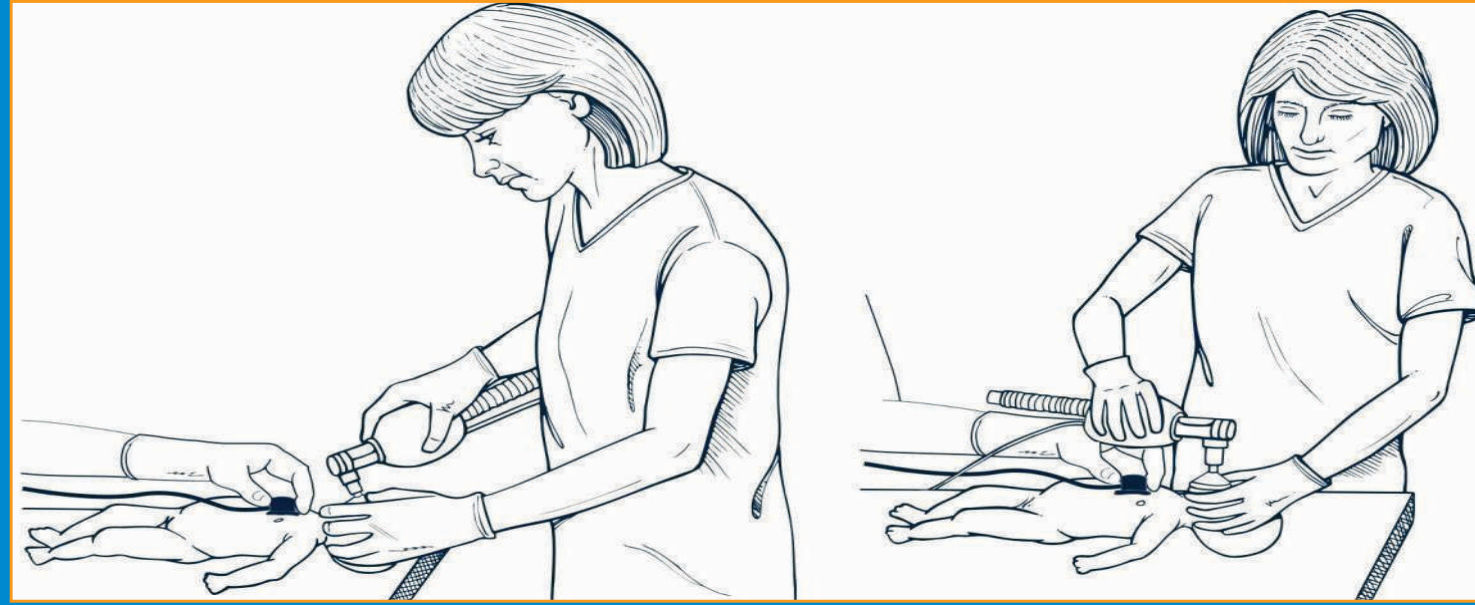
१. प्रसूतीसाठी लेबर रूम/ऑपरेशन थिएटर सज्ज करणे.
२. नेहमी घ्यावयाची काळजी.
३. पिशवी आणि मास्क वापरून पुनर्जीवन.
४. प्रारंभिक कृती/एका मिनिटापेक्षा कमी वेळ पिशवी व मास्क वापरून कृत्रिम श्वास देण्यात आलेल्या नवजात शिशुंची निरीक्षणात्मक काळजी.
५. मदत कधी मागावी.
६. संदर्भित करणे.

बाल आरोग्य विभाग
आरोग्य आणि कुटुंब कल्याण मंत्रालय
भारत सरकार

नवजात शिशु सुरक्षा कार्यक्रम २०२० फिलप चार्ट

पुनर्जीवन आणि नवजात शिशुविषयक महत्वाची काळजी

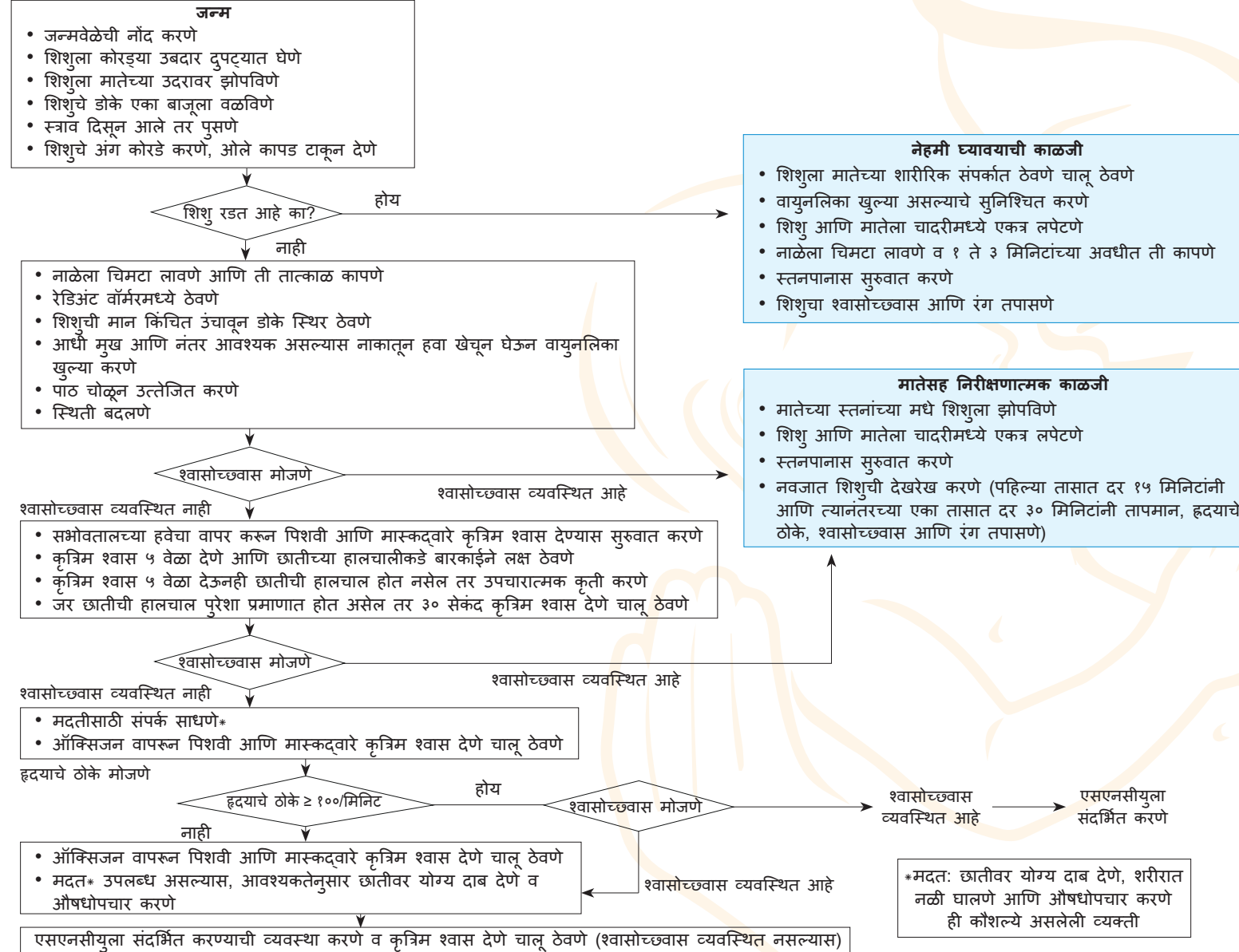
दिवस १ ची उद्दिष्टे

पहिल्या दिवशी प्रशिक्षकाने सहभागी प्रशिक्षणार्थींना एनएसएसकेच्या सुधारित नियमावलीचा तक्ता (अल्गोरिदम) समजावून सांगावा. सहभागी प्रशिक्षणार्थींना वॉल चार्टवरील नियमावलीचा तक्ता दाखवा आणि प्रशिक्षणादरम्यान त्यातील संदर्भांचा वापर अनेकवेळा होणार असल्याचे सांगा. प्रत्येक प्रशिक्षणार्थीने पिशवी आणि मास्क वापरून कृत्रिम श्वास प्रभावीपणे कसा दिला पाहिजे हे शिकणे आणि त्याचा सराव करणे आवश्यक आहे:

१. तुमच्याकडे पुनर्जीवन (रेससिटेशन) ट्रे, पुतळा आणि वॉल चार्ट तयार असल्याची खात्री करून घ्या.
२. चार्टची पुढील बाजू दाखवा आणि फ्लिप चार्टच्या मागील बाजूस ठळक अक्षरात लिहिलेले प्रश्न विचारा.
३. पानाच्या शेवटी महत्त्वाच्या संदेशांचा सारांश नेहमी सांगा.

नवजात शिशुच्या पुनर्जीवनाच्या नियमावलीचा तक्ता

सुवर्ण क्षण

सुवर्ण क्षणानंतर

प्रसूतीच्या वेळी कुशल सेविका उपस्थित असल्यास फरक पडतो

सहभागी प्रशिक्षणार्थीना विचारा	चर्चा करा
<p>अ) शिशु १ व शिशु २ नुकतेच जन्मले आहेत. त्या दोघांमध्ये तुम्हाला कोणते फरक दिसून आले आहेत हे तपशीलवार सांगा.</p> <p>शिशु १ मोठ्याने रडत आहे आणि त्याच्या त्वचेचा रंग गुलाबी आहे.</p> <p>शिशु २ रडताना दिसत नाही, ते निळसर तसेच शक्तिहीन/सुरकुतलेले दिसत आहे.</p> <p>ज्या परिस्थितीमध्ये जोराने रडणारे शिशु किंवा जन्मानंतर मृत झालेले शिशु असेल अशा परिस्थितीची सविस्तर माहिती देण्यासाठी तुम्ही केस स्टडीचा वापर करू शकता.</p> <p>ब) तुमच्या मते कशामुळे फरक पडू शकतो?</p> <p>योग्य कृती माहित असलेल्या व त्या कृतींचे अचूक पालन करणाऱ्या आणि निर्णायक अवधीत गुदमरलेल्या शिशुचा श्वासोच्छ्वास पुन्हा सुरू करणाऱ्या कुशल सेविकेची उपस्थिती.</p>	<p>तुमच्या आरोग्य केंद्रात तुम्ही किती वेळा इतर महिलांच्या प्रसूतीसाठी उपस्थित राहिला आहात?</p> <p>(प्रत्येक सहभागी प्रशिक्षणार्थीला उत्तर देण्यास सांगा)</p> <p>शिशुच्या जन्मवेळी घेण्यात आलेल्या काळजीच्या संदर्भात त्यांच्या आरोग्य केंद्रात त्यांना आलेल्या अनुभवांचे वर्णन करण्यास सांगा जेणेकरून सज्जता आणि प्रत्यक्ष परिस्थिती यांचे आकलन होईल.</p>

महत्त्वाचे संदेश:

१. जन्मतः बहुतांश शिशु रडतात. परंतु १० पैकी १ शिशुला श्वास घेण्यासाठी मदत लागते. त्यामुळे अडचणी निर्माण होण्याची अपेक्षा करणे आणि प्रत्येक प्रसूतीमध्ये पुनर्जीवित करण्याची कृती करण्यासाठी तयारी करणे महत्त्वाचे आहे.
२. ९०% शिशुंना कोणत्याही मदतीची गरज भासणार नाही आणि नेहमी घ्यावयाची काळजी घेतल्यास त्यांना फायदा मिळेल.
३. शिशु जीवित राहावे यासाठी कुशल सेविकेच्या उपस्थितीमुळे फरक पडू शकतो.
४. या प्रशिक्षणादरम्यान तुम्ही नवजात शिशुला प्रभावीपणे पुनर्जीवित करण्याच्या आणि जन्मानंतर काळजी घेण्याच्या कौशल्यांचा सराव कराल.

दोन शिशुंमधील फरकाचे तपशीलवार वर्णन?

शिशु १

शिशु २

प्रसूतीच्या खोलीतील सज्जता

चर्चेचा अवधी: १० मिनिटे

सहभागी प्रशिक्षणार्थींना 'तुम्हाला फिलप कार्डावर काय दिसत आहे' हे स्पष्ट करण्यास सांगा.
प्रत्येक सहभागी प्रशिक्षणार्थीला खालील कृतींचे तपशीलवार वर्णन करण्यास सांगा.

१. प्रसूतीच्या खोलीतील तापमान स्थिर ठेवणे.

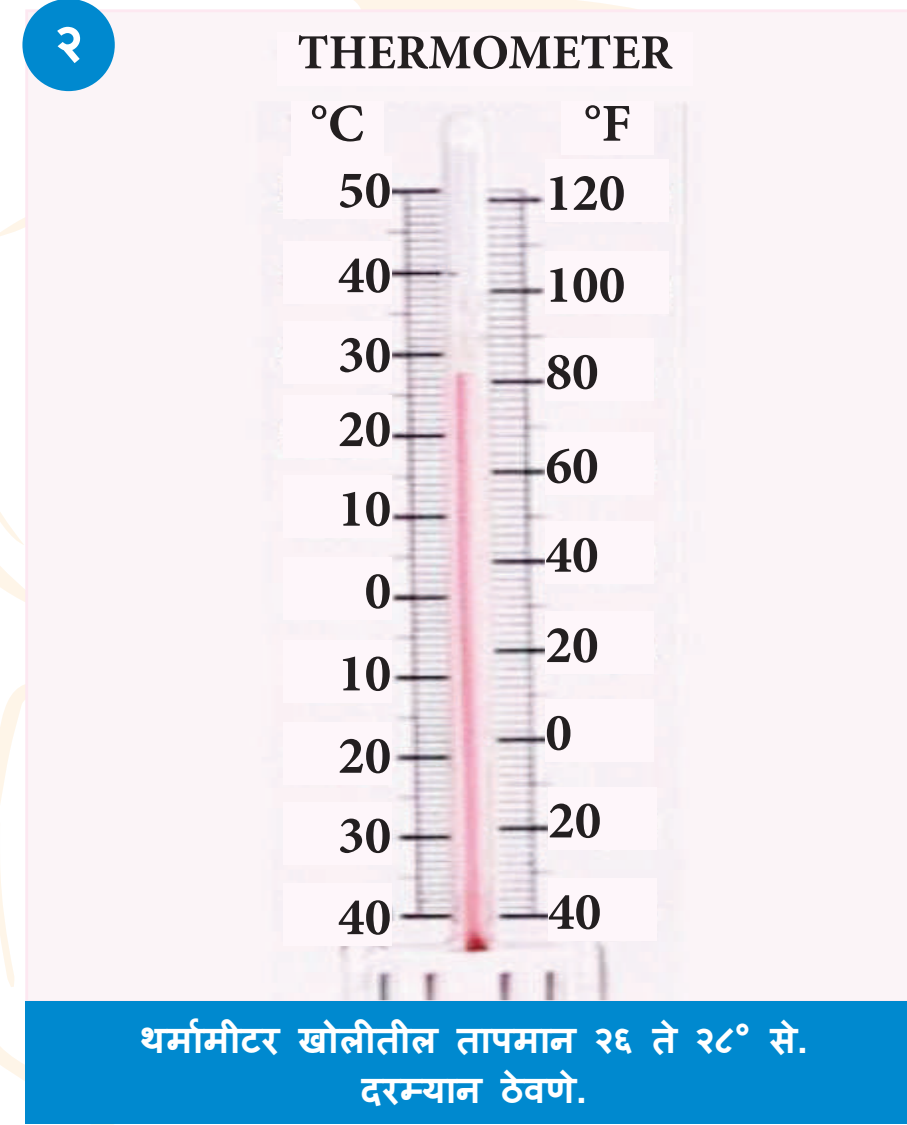
२. प्रसूतीवेदना होत असलेल्या मातांना एकांत देणे.

स्पष्ट करा	चर्चा करा
हवेचा झोत थेट अंगावर येऊ नये यासाठी पंखे बंद करणे.	प्रसूतीच्या वेळी आवश्यक असलेला एकांत या संदर्भात सहभागी प्रशिक्षणार्थींना त्यांच्या आरोग्य केंद्रात आलेल्या अनुभवांचे वर्णन करण्यास सांगा.
सर्व दरवाजे व खिडक्या बंद करणे आणि पडदे ओढून घेणे.	वेगवेगळे सहभागी प्रशिक्षणार्थी एकांताच्या बाबतीत भिन्न मतप्रदर्शन करू शकतात.
प्रसूतीच्या आधी २० मिनिटे रेडिअंट वॉर्मर चालू करणे तसेच पाळण्यामध्ये २ दुपटी घालून ठेवणे.	
तापमान - खोलीमध्ये व्यवस्थित प्रकाश असावा व तापमान २६ ते २८° से. दरम्यान असावे. स्थानिक परिस्थितीनुसार हवा गरम/थंड करण्याच्या उपकरणांचा वापर करावा.	
प्रसूतीच्या आधी लेबर रूममधील/ऑपरेशन थिएटरमधील डिलिव्हरी ट्रे, बेबी ट्रे व मेडिसिन ट्रे अशा सर्व प्रकारच्या ट्रेमधील सामग्री एमएनएच टूलकिटच्या शिफारसीनुसार असल्याची खात्री करून घेणे.	

महत्त्वाचे संदेश:

१. प्रसूतीवेदना होत असलेल्या सर्व गर्भवती महिलांना एकांत मिळेल व त्यांची काळजी सहानुभूतीपूर्वक घेतली जाईल याची खात्री करून घेणे.
२. वातावरणातील तापमानाला अनुसरून हवा गरम / थंड करणाऱ्या उपकरणांच्या मदतीने प्रसूतीच्या खोलीतील तापमान २६ ते २८° से. दरम्यान ठेवणे.

प्रसूतीच्या खोलीतील सज्जता: एकांत आणि खोलीतील तापमान यासंदर्भात तुम्ही विशेष करून काय लक्षात ठेवता?

शिशु जन्माची तयारी: उपकरणे

चर्चेचा अवधी: १५ मिनिटे

सहभागी प्रशिक्षणार्थींना फ्लिप चार्टवर दिसत असलेल्या वस्तुंचे तपशीलवार वर्णन करण्यास सांगा.

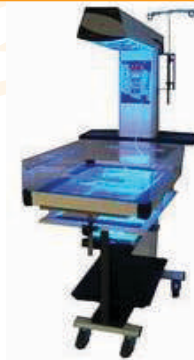
चर्चा करा
आणि
प्रात्यक्षिक
दाखवा.

१. दोन स्वच्छ, उबदार टॉवेल/दुपटी, श्लेष्मल काढणारे उपकरण (डी लीज् म्युकस एक्सट्रॅक्टर), हातमोजे, नाळेचा चिमटा/दोरा, कापसाचे बोळे, सुई (२६ गेज) आणि सिरिंग (१ मि.ली.), के-१ जीवनसत्वाचे इंजेक्शन या वस्तू असलेला बेबी ट्रे
२. नाळ कापण्यासाठी स्वच्छ आयुधे (कात्री/नवे पाते)
३. सेकंद काटा असलेले भिंतीवरील घड्याळ
४. फंक्शनल सेल्फ-इन्फ्लेटिंग पिशवी (२५० व ५०० मि.ली.); दोन भिन्न आकाराचे शिशु मास्क: सामान्य वजन असलेल्या शिशुसाठी साईझ '१' आणि कमी वजन असलेल्या शिशुसाठी साईझ '०'
५. फंक्शनल रेडिअंट वॉर्मर (सहभागी प्रशिक्षणार्थींना सांगा की प्रशिक्षणाच्या नंतरच्या टप्प्यात या उपकरणाबद्दल त्यांना सविस्तर माहिती देण्यात येईल)
६. ऑक्सिजनचा स्रोत
७. स्टेथोस्कोप
८. सक्शन यंत्र (इलेक्ट्रिकल/पायाने चालवता येणारे) (सक्शन दाब ८०-१०० मि.ली.एचजी) आणि सक्शन कॅथेटर १० एफ व १२ एफ
९. पुनर्जीवित करण्याच्या कृतीदरम्यान खांद्यावरील रोल म्हणून वापरण्यासाठी दुमडलेल्या कापडाचा तुकडा (१/२ ते ३/४ इंच जाड).

महत्त्वाचे संदेश:

१. प्रत्येक प्रसूतीच्या आधी सर्व महत्त्वाची उपकरणे जागच्या जागी आणि कार्यरत असल्याची खात्री करून घेणे.
२. एकदा वापरल्यावर म्युकस एक्सट्रॅक्टर आणि सक्शन कॅथेटर टाकून देणे व त्याऐवजी नवीन नग ठेवणे.
३. वापरल्यावर पिशवी व मास्क, स्टेथोस्कोप, रेडिअंट वॉर्मर आणि सक्शन मशीन निर्जंतुक करणे.

शिशुच्या जन्माच्या तयारीसाठी कोणती उपकरणे आवश्यक आहेत?

संसर्गाला प्रतिबंध

चर्चेचा अवधी: १० मिनिटे

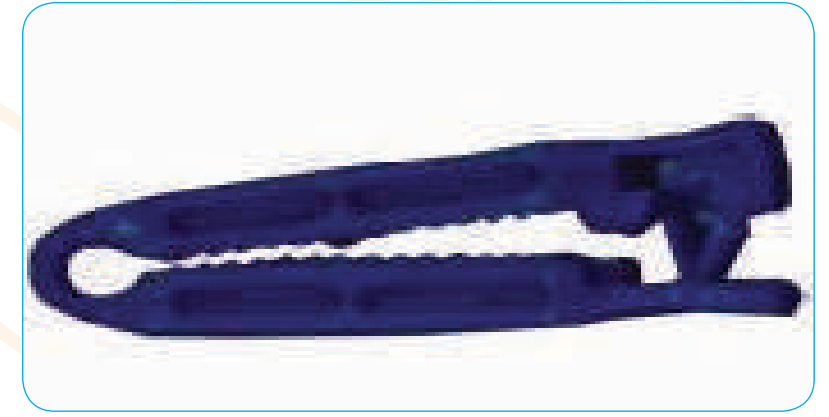
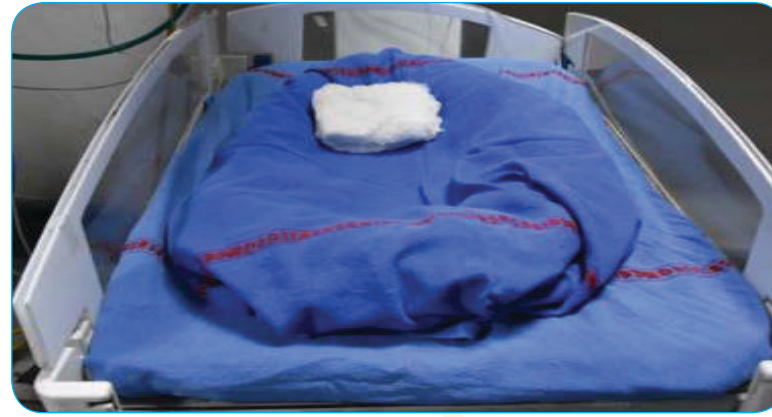
सहभागी प्रशिक्षणार्थीना विचारा: संसर्ग टाळण्यासाठी तुम्ही कोणती पावले उचलता?

सहभागी प्रशिक्षणार्थीसह चर्चा करा	प्रात्यक्षिक दाखवा
<p>स्वच्छता</p> <ul style="list-style-type: none">प्रसूतीमध्ये मदत करत असलेल्या सेविकेच्या हातांची स्वच्छता: हात धुण्याच्या कार्यपद्धतीचे काटेकोरपणे पालन करणे. योनिपरीक्षा करताना किंवा शिशुला हाताळताना निर्जंतुक हातमोजे घालणे.योनी व गुदद्वार यामधील जागेची स्वच्छता: शौच नीट साफ करावे आणि प्रसूतीच्या आधी योनी व गुदद्वार यामधील जागा स्वच्छ धुवावी (माता शॉवर घेऊ शकते किंवा स्नान करू शकते)पृष्ठभागांची स्वच्छता: टेबल आणि मॅकिंताॅश शीट आणि गादी स्वच्छ असल्याची खात्री करून घ्या. प्रत्येक प्रसूतीच्या आधी प्रसूतीसाठीचा पृष्ठभाग स्वच्छ करावा आणि नंतर ०.५% क्लोरिनच्या द्रावणाने पुसून घ्यावा. शिशुला पुसून कोरडे करण्यासाठी आणि नंतर गुंडाळण्यासाठी स्वच्छ टॉवेल/दुपटी वापरावीत.स्वच्छ/निर्जंतुक कात्र्या: नेहमी निर्जंतुक/ऑटोक्लेव्हड पात्याचा वापर करा. घरी होणाऱ्या प्रसूतीसाठी: नवीन पाते किंवा ऑटोक्लेव्हड कात्रीचा वापर करावा.नाळेसाठी स्वच्छ दौरा: सर्व शिशुंच्या नाळेसाठी एकवेळ वापरून टाकून देण्याजोगा चिमटा/ऑटोक्लेव्हड, स्वच्छ दौरा वापरावा.नाळेची स्वच्छता: नाळेच्या जागी काहीही लावू नका, ती जागा सदैव स्वच्छ आणि कोरडी ठेवा.	<p>तुमच्या कामाची जागी कशा प्रकारे अतिशय स्वच्छ ठेवता येईल याची चर्चा करा.</p>
<p>हात धुण्यासाठी खालील आवश्यक गोष्टींचा समावेश आहे:</p> <ul style="list-style-type: none">२४*७ स्वच्छ वाहत्या पाण्याचा पुरवठासाबण, शक्यतो डिस्पेंसरमध्ये ठेवलेलाहाताच्या कोपराने चालू होणारी नळाची तोटी <p>कामाचा परिसर नीटनेटका आणि निर्जंतुक ठेवण्याच्या कृतींचे पालन:</p> <ul style="list-style-type: none">मार्गदर्शन सूचनांनुसार उपकरणे, जमीन व भिंती स्वच्छ ठेवणे, हात धुणे आणि वैयक्तिक संरक्षक साधनाचा वापर सुनिश्चित करणे	<p>हात धुण्याच्या कृती</p>
<p>स्वच्छ उपकरणे:</p> <ul style="list-style-type: none">एकवेळ वापरण्याजोगी आणि निर्जंतुक करून पुनर्वापर करण्याजोगी उपकरणे वापरा.	

महत्त्वाचे संदेश:

१. ६ प्रकारच्या स्वच्छतांचे पालन करणे हा संसर्गाला टाळण्याचा सर्वात प्रभावी मार्ग आहे.
२. जरी तुम्ही हातमोजे घालत असलात तरी हात धुणे अतिशय महत्त्वाचे आहे.

संसर्गाला प्रतिबंध: आपण काय करू शकतो?

जन्माच्या वेळची कृती

अवधी: २० मिनिटे

नवजात शिशुला पुनर्जीवित करण्याच्या फ्लोचार्टची माहिती द्या. (प्रत्येक गटासाठी खोलीमध्ये वॉल चार्टच्या स्वरूपात प्रदर्शित करावा)

विचारा: कोणत्या कृतींचे पालन केले पाहिजे?

चित्र	कृती	स्पष्टीकरण	प्रात्यक्षिक आणि सराव
१.	जन्माची तंतोतंत वेळ टिपून ठेवणे.	नोंदीसाठी महत्त्वाची आणि पहिल्या सुवर्णक्षणाची सुरुवात.	प्रात्यक्षिकाच्या कृती
२.	शिशुला उबदार, कोरड्या, स्वच्छ दुपट्यामध्ये घेणे.	नवजात शिशुची शारीरिक तापमान कमी असण्याची प्रवृत्ती असते. शिशुला उबदार टॉवेल/ दुपट्यामध्ये घेतल्यास शरीरातील उष्णता कमी होण्याचे टाळता येते.	अ. जन्मवेळ टिपून ठेवणे. ब. शिशुला घेणे.
	मातेच्या उदरावर झोपविणे (माता व शिशु यांना एकमेकांचा स्पर्श होणे).	शिशुला मातेच्या उदरावर झोपविल्यामुळे त्याला मातेचा थेट स्पर्श होतो. नवजात शिशुला आवश्यक ऊब देण्याचा हा सर्वोत्तम मार्ग आहे.	क. शिशुला मातेच्या उदरावर झोपविणे. ड. डोके एका बाजूला वळविणे, स्त्राव दिसून आले तर पुसणे.
३.	डोके एका बाजूला वळविणे, स्त्राव दिसून आले तर पुसणे.	वायुनलिका खुल्या राहाव्यात यासाठी शिशुचे डोके एका बाजूला वळविणे, स्त्राव दिसून आले तर पुसणे.	इ. शिशुचे अंग कोरडे करणे, ओले दुपटे टाकून देणे. फ. शिशु श्वासोच्छ्वास करत आहे की रडत आहे याचे निरीक्षण करणे.
	शिशुचे अंग कोरडे करणे, ओले दुपटे टाकून देणे.	शिशुला डोक्यापासून पायापर्यंत पुसणे व त्याचे अंग कोरडे करणे. त्यामुळे श्वासोच्छ्वास करण्यासाठी देखील उत्तेजना मिळते.	ग. कोणत्या प्रकारची काळजी घ्यावयाची याचा निर्णय घेणे.
	निरीक्षण: शिशु श्वासोच्छ्वास करत आहे की रडत आहे?	होय: नेहमी घ्यावयाची काळजी घेण्याच्या दृष्टीने पावले उचलणे नाही: पुनर्जीवित करण्याची कृती करणे.	सहभागी प्रशिक्षणार्थींनी जोडीने सराव करणे.

महत्त्वाचे संदेश:

१. जन्मवेळ टिपून ठेवणे.
२. शिशुला स्वच्छ, कोरड्या आणि उबदार दुपट्यात घेणे.
३. शिशुला मातेच्या उदरावर झोपविणे.

४. डोके एका बाजूला वळविणे, स्त्राव दिसून आले तर पुसणे.
५. शिशुचे अंग कोरडे करणे, ओले दुपटे टाकून देणे.
६. शिशु श्वासोच्छ्वास करत आहे की रडत आहे याचे निरीक्षण करणे.

जन्माच्या वेळी कोणत्या कृती केल्या जातात?

जन्म

- जन्माची तंतोतंत वेळ टिपून ठेवणे.
- शिशुला स्वच्छ, कोरड्या आणि उबदार दुपट्यात घेणे.
- शिशुला मातेच्या उदरावर झोपविणे.
- डोके एका बाजूला वळविणे, स्त्राव दिसून आले तर पुसणे.
- शिशुचे अंग कोरडे करणे, ओले दुपटे टाकून देणे.
- शिशु श्वासोच्छ्वास करत आहे की रडत आहे - होय/नाही.

जन्माची वेळ टिपून ठेवणे.

शिशुला मातेच्या उदरावर झोपविणे.

डोके एका बाजूला वळविणे आणि शिशुचे अंग कोरडे करणे.

जन्मतः रडणाच्या शिशुंची नेहमी घ्यावयाची काळजी

अवधी: ३० मिनिटे

विचारा: चित्रामध्ये तुम्हाला कोणत्या कृती दिसत आहेत?

जर शिशु जन्मतः रडले तर कोणत्या नियमांचे पालन करावयाचे याची चर्चा सहभागी प्रशिक्षणार्थींबरोबर करा. नेहमी घ्यावयाची काळजी घेण्याच्या दृष्टीने पावले उचला.

चित्र	कृती	स्पष्टीकरण	प्रात्यक्षिक
१.	शिशु व मातेला एकमेकांचा स्पर्श होऊ देणे, वायुनलिका खुल्या असल्याची खातरजमा करणे, माता व शिशुला चादरीमध्ये एकत्र लपेटणे.	फायदे: शिशुचे शरीर उबदार राहते आणि स्तनपान देण्यास सुरुवात करण्याची प्रक्रिया सुलभ होते.	शिशु व मातेला चादरीमध्ये एकत्र लपेटणे.
२.	नाळेला चिमटा लावणे व १ ते ३ मिनिटांच्या अवधीत ती कापणे.	नाळेला चिमटा लावा आणि निर्जंतुक पात्याने/कात्रीने १ ते ३ मिनिटांच्या अवधीत ती कापा. नाळेला विलंबाने चिमटा लावल्यामुळे पूर्ण दिवसांच्या तसेच अपुऱ्या दिवसांच्या शिशुच्या हिमोग्लोबिनच्या पातळीमध्ये महत्त्वपूर्ण सुधारणा होते.	पुतळ्याच्या मदतीने प्रात्यक्षिक दाखविणे: नाळ कापणे.
३.	स्तनपान देण्यास सुरुवात करणे.	स्तनपान देण्यास लवकरात लवकर सुरुवात केल्यामुळे मातेला दूध येण्यास व त्यात सातत्य राहण्यास मदत होते. काही मातांना स्तनपान देण्यास लवकरात लवकर सुरुवात करण्यासाठी मदतीची आवश्यकता असू शकते.	
४.	पुढील स्तंभात श्वासोच्छ्वास आणि रंगाचे निरीक्षण करणे.	शिशुचा श्वासोच्छ्वास आणि त्वचेचा रंग यांचे निरीक्षण केल्यामुळे शिशुची श्वसनक्रिया बंद होणे/श्वास घेताना दम लागणे/ श्वासोच्छ्वास करताना त्रास होणे/शरीर निळे पडणे (सायनोसिस) यासारख्या गोष्टींवर लक्ष ठेवता येते आणि आवश्यक असल्यास पुनर्जीवित करण्याची प्रक्रिया तात्काळ सुरु करता येते.	

महत्त्वाचे संदेश:

शिशुला व मातेला एकमेकांचा स्पर्श झाल्यामुळे शिशुचे शरीर उबदार राहण्यास मदत होते, मातेला दूध येण्याची प्रक्रिया सुरु होते आणि माता-शिशु यांच्यामध्ये भावनिक बंध निर्माण होणे सुलभ होते.

नेहमी घ्यावयाची काळजी जे शिशु जन्मतः रडतात त्यांची नेहमी घ्यावयाची काळजी घेण्याची आवश्यकता असते

१ शिशुला व मातेला एकमेकांचा
स्पर्श होणे चालू ठेवणे.

२ १ ते ३ मिनिटांच्या
अवधीत नाळ कापणे.

३ स्तनपान देण्यास सुरुवात करणे.

४ माता आणि शिशुला चादरीमध्ये एकत्र
लपेटणे तसेच शिशुचा श्वासोच्छ्वास व
त्वचेचा रंग यांचे निरीक्षण करणे.

जन्मतः न रडणारे शिशु

अवधी: ३० मिनिटे

विचारा: जेव्हा जन्मतः शिशु रडत नाही तेव्हा कोणत्या कृती केल्या जातात?

चित्र	कृती	स्पष्टीकरण	प्रात्यक्षिक आणि सराव
१.	नाळेला चिमटा लावणे व ती तात्काळ कापणे.	पुनर्जीवित करण्याच्या प्रक्रियेची सुरुवात प्रभावीपणे व्हावी यासाठी नाळेला चिमटा लावा व ती तात्काळ कापा.	
२.	शिशुला रेडिअंट वॉर्मरमध्ये ठेवणे.	शिशुला आधीच उबदार असलेल्या रेडिअंट वॉर्मरमध्ये ठेवा.	
३.	शिशुची मान किंचित उंचावून डोके स्थिर ठेवणे.	खांद्याखाली गुंडाळी ठेवा - खांद्याच्या खाली कापडाची १/२ ते ३/४ इंचाची गुंडाळी ठेवा. या शारीरिक स्थितीमध्ये वायुनलिका खुल्या राहतात व त्यांच्यामध्ये हवेचा प्रवेश होणे सुलभ होते.	खांद्याच्या खाली ठेवण्यासाठी गुंडाळी कशी करावयाची आणि शिशुची विशिष्ट शारीरिक स्थितीत आणण्यासाठी तिचा वापर कसा करावयाचा हे दाखवा.
४.	शिशुच्या वायुनलिका खुल्या करणे.	शिशुचे मुख किंवा नाक स्त्रावाने भरलेले असेल तरच नाकातील हवा शोषून घ्या. स्वच्छ द्रावणासाठी १० एफ कॅथेटर वापरा. शिशुचे पहिले मल बाहेर काढण्यासाठी मोठ्या आकाराची (१२ एफ) चोषण कॅथेटर आवश्यक असते. कारण मल कणांचे बनलेले असते आणि ते काढण्यासाठी मोठ्या व्यासाची कॅथेटर गरजेची असते. जर इलेक्ट्रिकल यंत्र वापरण्यात येणार असेल तर शोषणाचा दाब ८०-१०० मि.मी.एचजी इतका असावा. कृपया लक्षात ठेवा की सदैव मुख आणि नाकाचे शोषण आधी करावे.	डी ली म्युकस एक्स्ट्रॅक्टर कसा वापरावयाचा याचे प्रात्यक्षिक दाखवा.
५.	पाठ चोळून उत्तेजित करणे.	२ ते ३ वेळा पाठ चोळून उत्तेजित करा. शिशुला उत्तेजित करण्यासाठी दुसऱ्या कोणत्याही कार्यपद्धतीचे पालन करता कामा नये हे अधोरेखित करा.	प्रात्यक्षिक आणि सराव: उत्तेजना
६.	मूळ स्थितीत आणणे.	वरील कृतींमुळे शिशुच्या शारीरिक स्थितीत बदल झाला आहे का हे पाहा. असल्यास शिशुला मूळ स्थितीत आणा आणि त्याची मान किंचित उंचावलेली असल्याची खात्री करून घ्या.	

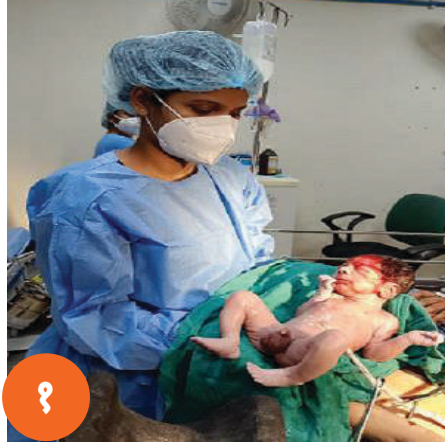
महत्त्वाचे संदेश:

जर जन्मतः शिशु रडले नाही तर नाळेला चिमटा लावा व ती तात्काळ कापा तसेच प्रारंभिक कृती करा ज्यामध्ये शिशुची पाठ चोळून त्याला उत्तेजित करण्याच्या क्रियेचा समावेश आहे.

जर शिशु रडले नाही तर तुम्ही कोणत्या कृती हाती घ्याल?

नाळेला चिमटा लावणे
व ती तात्काळ कापणे.

शिशुला रेडिअंट वॉर्मरमध्ये ठेवणे.

शिशुच्या खांद्याच्या खाली कापडी
गुंडाळी ठेवून डोके स्थिर स्थितीत ठेवणे.

आवश्यक असल्यास शिशुच्या वायुनलिका
खुल्या ठेवणे (आधी मुख व नंतर नाक).

शिशुची पाठ चोळून उत्तेजित करणे.

शारीरिक अवस्था बदलली
असल्यास मूळ स्थितीत आणणे.

पिशवी आणि मास्कचा वापर

अवधी: २० मिनिटे

विचारा: पिशवी आणि मास्क कसा वापरावा?

कृती	स्पष्टीकरण	प्रात्यक्षिक आणि पुतळा वापरून सराव
उपकरण तपासणे.	कृपया स्वच्छ आणि चालू स्थितीत असलेली पिशवी आणि मास्क वापरण्याचे लक्षात ठेवा. उपकरण चालू स्थितीत आहे की नाही हे तपासण्यासाठी नळीचे रुग्णाच्या बाजूचे भोक हाताच्या तळव्याने बंद करा आणि पिशवी दाबा. पिशवीची झडप उघडते का हे पाहा तसेच त्यातून फुसफुसणारा आवाज येतो का हे ऐका. पिशवी सोडल्यावर पुन्हा आपोआप फुगणे अपेक्षित आहे.	पिशवी व मास्क चालू स्थितीत आहे की नाही हे कसे तपासून पाहावे याचे प्रात्यक्षिक दाखवा.
शिशुला योग्य स्थितीत आणणे.	श्वासोच्छ्वासाचे मूल्यमापन करण्यापूर्वी वायुनलिकांच्या स्थितीची खात्री करून घेण्याची आठवण करून द्या.	पीपीव्हीसाठी (पॉझिटिव्ह प्रेशर व्हेंटिलेशन) शिशुला योग्य स्थितीत आणा.
योग्य आकाराचा मास्क निवडणे.	शिशुच्या चेहऱ्यावर मास्क बसवताना त्याचे नाक, तोंड आणि हनुवटी झाकली जाईल याची काळजी घ्या: (हनुवटीचे टोक मास्कच्या गोलाकार कड्याच्या आत असेल आणि नाकाच्या तळापर्यंतचे तोंड झाकले जाईल). मास्कची एक बाजू आधी हनुवटीवर बसवा आणि नंतर नाकापर्यंत नेत तोंड झाका. सामान्यतः झिरो आकाराचा मास्क लहान शिशुंसाठी वापरला जातो.	योग्य आकाराचा मास्क निवडा आणि तो चेहऱ्यावर व्यवस्थित बसवा.
मास्क चेहऱ्यावर घट्ट कसा बसवायचा.	मास्क चेहऱ्यावर लावताना तो अंगठा आणि तर्जनीमध्ये धरा. मास्कची गोलाकार कडा धरताना बोटांचा आकार इंग्रजी "सी" अक्षराप्रमाणे असला पाहिजे. त्याचवेळी शिशुची वायुनलिका खुली राहावी म्हणून हनुवटी उंचावण्यासाठी मधले बोट, अनामिका आणि करंगळीचा वापर करा.	मास्क चेहऱ्यावर घट्ट बसला पाहिजे. श्वासोच्छ्वास व्यवस्थित व्हावा यासाठी मास्क व चेहरा यामध्ये फट न राहणे अत्यावश्यक आहे. हवेचा पुरवठा करताना दोन महत्त्वाच्या व कठीण कृती खालीलप्रमाणे आहेत: <ul style="list-style-type: none">• डोके योग्य स्थितीत ठेवणे.• मास्क चेहऱ्यावर घट्ट बसणे.

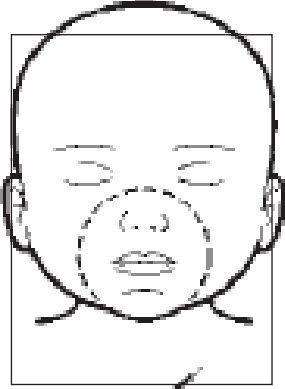
महत्त्वाचे संदेश:

मास्क चेहऱ्यावर घट्ट बसावा यासाठी चेहऱ्यावरील मास्कचा सुयोग्य आकार आणि शिशुची योग्य शारीरिक स्थिती या दोन गोष्टी अत्यावश्यक आहेत.

पिशवी आणि मास्क कसा वापरावा?

मास्क चेहऱ्यावर घट्ट बसवणे:

मास्कचा योग्य
आकार आणि स्थिती

बरोबर

मास्क खूप
खाली धरलेला आहे

चूक

मास्कचा आकार
खूप छोटा आहे

चूक

मास्कचा आकार
खूप मोठा आहे

चूक

चालू स्थितीत आहे का हे तपासणे

हनुवटी, तोंड आणि नाक झाकले जाईल अशा प्रकारे
मास्क लावा जेणेकरून मास्क चेहऱ्यावर घट्ट बसेल.

पॉझिटिव्ह प्रेशर व्हेंटिलेशनकरीता (पीपीव्ही) कृती

अवधी: २० मिनिटे

विचारा: हे शिशु त्याला कोरडे केल्यावर आणि उत्तेजित केल्यावर रडले नाही. पुढे कोणत्या कृती कराव्यात?

कृती	स्पष्टीकरण
आसपासच्या हवेचा वापर करून पिशवी आणि मास्कद्वारे कृत्रिम श्वास देणे सुरु करण्यासाठी ५ वेळा कृत्रिम श्वास देणे.	पुरेसा दाब वापरून ५ प्रारंभिक कृत्रिम श्वास द्या जेणेकरून केवळ सामान्य वातावरणात फुप्फुसांमध्ये पुरेशी हवा भरली जाईल. छातीची हालचाल होत आहे का याकडे बारकाईने लक्ष द्या. लक्षात ठेवा की गर्भाची फुप्फुसे द्रवाने भरलेली असतात. त्यामुळे सुरुवातीचे कृत्रिम श्वास देण्यासाठी नेहमी जास्त दाबाचा वापर करणे आवश्यक असते. प्रत्येक कृत्रिम श्वासाबरोबर जर छातीची हालचाल झाली नाही तर त्याचा अर्थ फुप्फुसांमध्ये हवा गेलेली नाही आणि हृदयाची गती वाढणार नाही.

महत्त्वाचे संदेश:

पाच प्रारंभिक कृत्रिम श्वास देताना मास्क चेहऱ्यावर घट्ट बसला आहे आणि छातीची हालचाल होण्यासाठी पुरेसा दाब देण्यात आला आहे याची खातरजमा करणे.

पॉझिटिव्ह प्रेशर व्हेंटिलेशनकरीता (पीपीव्ही) कोणत्या कृती केल्या जातात?

१ आसपासची हवा वापरून पिशवी आणि मास्कद्वारे कृत्रिम श्वास देण्यास सुरुवात करणे. सुरुवातीला ५ कृत्रिम श्वास देणे आणि छातीची हालचाल होत आहे का याकडे बारकाईने लक्ष देणे.

२ जर ५ कृत्रिम श्वास दिल्यावर छातीची हालचाल झाली नाही तर उपचारात्मक कृती करणे.

५ कृत्रिम श्वास देऊनही छातीची हालचाल नाही: उपचारात्मक कृती करणे

अवधी: २० मिनिटे

विचारा: जर छातीची हालचाल झाली नाही तर कोणत्या उपचारात्मक कृती करणे गरजेचे आहे?

कृती	स्पष्टीकरण	प्रात्यक्षिक आणि पुतळा वापरून सराव
जर ५ कृत्रिम श्वास देऊनही छातीची हालचाल झाली नाही तर उपचारात्मक कृती १ आणि २ करणे. पुन्हा ५ कृत्रिम श्वास देणे आणि छातीची हालचाल होत आहे का हे पाहणे. अजूनही छातीची हालचाल झाली नाही तर उपचारात्मक कृती ३ आणि ४ करणे.	१. मास्क चेहऱ्यावर घट्ट बसला नसेल तर तो नीट बसविणे. २. शिशुची वायुनलिका खुली राहावी यासाठी डोक्याची स्थिती योग्य करणे. ३. अतिरिक्त स्त्राव काढून टाकण्यासाठी तो शोषून घेणे. ४. छातीची हालचाल होताना दिसावी यासाठी पिशवी दाबून त्याद्वारे दाब वाढविणे.	छातीची पुरेशी हालचाल होत आहे हे तपासण्यासाठी उपचारात्मक कृतीचे प्रात्यक्षिक दाखविणे.
जर छातीची हालचाल झाली तर पिशवी व मास्कद्वारे कृत्रिम श्वास देणे चालू ठेवणे.		सहभागी प्रशिक्षणार्थींना वॉल चार्टपाशी घेऊन जा आणि त्यांना पुढील कृती स्पष्ट समजावून सांगा.

महत्त्वाचे संदेश:

छातीची हालचाल झाली नाही तर करावयाच्या चार कृती:

१) मास्क चेहऱ्यावर घट्ट बसला नसेल तर तो नीट बसविणे.

२) शिशुची वायुनलिका खुली राहावी यासाठी डोक्याची स्थिती योग्य करणे.

३) अतिरिक्त स्त्राव काढून टाकण्यासाठी तो शोषून घेणे.

४) छातीची हालचाल होताना दिसावी यासाठी पिशवी दाबून त्याद्वारे दाब वाढविणे.

५ कृत्रिम श्वास देऊनही जर छातीची हालचाल होत नसेल तर कोणत्या उपचारात्मक कृती करण्यात?

पॉझिटिव्ह प्रेशर व्हेंटिलेशनचा वेग (पीपीव्ही)

अवधी: २० मिनिटे

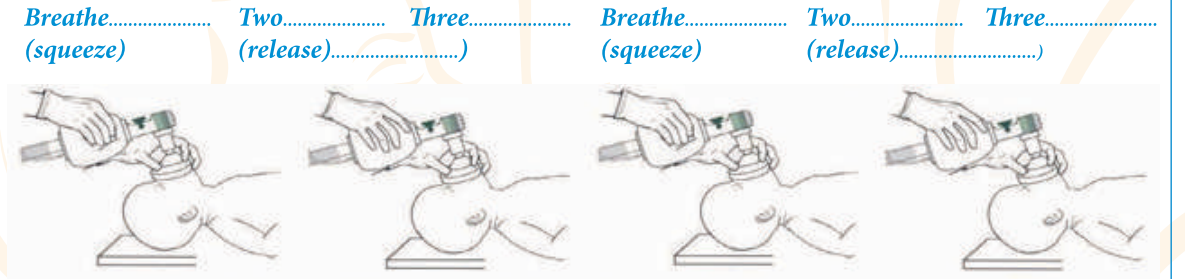
विचारा: कृत्रिम श्वासाचा ४०-६०/मिनिट हा वेग कसा राखावा?

कृती	स्पष्टीकरण	प्रात्यक्षिक आणि सराव
जर छातीची पुरेशी हालचाल होत असेल तर ३० सेकंद कृत्रिम श्वास देणे चालू ठेवणे.	कृत्रिम श्वास देणे चालू ठेवा, त्याचा वेग मिनिटाला ४०-६० श्वास असा असणे अत्यावश्यक आहे. कृत्रिम श्वास देणाऱ्या व्यक्तीने 'श्वास द्या- २-३, श्वास द्या- २-३' असे मोठ्या आवाजात म्हणावे जेणेकरून दर सेकंदाला एक कृत्रिम श्वास देण्याचा वेग आपोआप राखला जाईल.	'श्वास द्या- २-३' असे मोठ्या आवाजात म्हणत कृत्रिम श्वास देणे आणि छातीची पुरेशी हालचाल होत आहे का याचे निरीक्षण करणे. प्रत्येक सहभागी प्रशिक्षणार्थीला पुतळ्याचा वापर करून कृत्रिम श्वास देण्याचा सराव करू देणे.
श्वासोच्छ्वासाचे पुनर्मूल्यमापन करणे: जर शिशु व्यवस्थित श्वासोच्छ्वास करत असेल तर मातेसह निरीक्षणात्मक काळजी घेणे. जर शिशु व्यवस्थित श्वासोच्छ्वास करत नसेल तर मदतीसाठी संपर्क साधणे आणि पिशवी व मास्कद्वारे कृत्रिम श्वास देणे.		सहभागी प्रशिक्षणार्थींना वॉल चार्टपाशी घेऊन जा आणि त्यांना पुढील कृती स्पष्ट समजावून सांगा.

महत्त्वाचे संदेश:

जर छातीची पुरेशी हालचाल होत असेल तर ३० सेकंद पीपीव्ही चालू ठेवणे. कृत्रिम श्वासाचा वेग मिनिटाला ४०-६० श्वास असला पाहिजे.

पॉझिटिव्ह प्रेशर व्हेंटिलेशनचा वेग किती असला पाहिजे?

कृत्रिम श्वासाचा वेग मिनिटाला ४०-६० श्वास राखला पाहिजे.

३० सेकंद कृत्रिम श्वास देऊनही जर शिशु श्वासोच्छ्वास करत नसेल तर करावयाच्या आवश्यक कृती

अवधी: २० मिनिटे

विचारा: पिशवी आणि मास्क वापरून ३० सेकंद प्रभावीपणे कृत्रिम श्वास देऊनही जर शिशुचा श्वासोच्छ्वास सुरु होत नसेल तर काय केले पाहिजे?

मूल्यमापन	कृती	प्रात्यक्षिक
श्वासोच्छ्वास व्यवस्थित नाही.	<ul style="list-style-type: none">पिशवी आणि मास्कद्वारे कृत्रिम श्वास देणे चालू ठेवा.मदतीसाठी संपर्क साधा.छातीवर योग्य दाब देणे, शरीरात नळी घालणे आणि औषधोपचार करणे ही कौशल्ये असलेल्या आरोग्य केंद्रातील व्यक्तीची मदत घ्या.	मूल्यमापन कसे करावे: श्वासोच्छ्वास हृदयाचा वेग
हृदयाच्या वेगाचे मूल्यमापन (एचआर)	<ul style="list-style-type: none">पिशवी आणि मास्कद्वारे कृत्रिम श्वास देणे चालू ठेवा.स्टेथोस्कोपने तात्काळ हृदयाचा वेग ६ सेकंद मोजा व येणाऱ्या संख्येला १० ने गुणून हृदयाचा प्रति मिनिट वेग मिळवा.जर हृदयाचा वेग मिनिटाला १०० पेक्षा कमी असेल आणि शिशु व्यवस्थित श्वासोच्छ्वास करत नसेल तर पिशवी व मास्कद्वारे ऑक्सिजनचा स्रोत (५-१० लीटर/मिनिट) वापरून कृत्रिम श्वास देणे चालू ठेवा. हा ऑक्सिजनचा स्रोत स्वतः फुगणाऱ्या पिशवीला संलग्न असलेल्या ऑक्सिजनच्या तोटीतून मिळतो.जर मदत उपलब्ध असेल तर आवश्यकतेनुसार छातीवर योग्य दाब द्या, शरीरात नळी घाला आणि औषधोपचार करा.	तसेच ऑक्सिजनच्या साठ्याला जोडलेल्या तोटीतून येणारा ऑक्सिजन वापरून कृत्रिम श्वास कसा द्यावा.

महत्त्वाचे संदेश:

पिशवी आणि मास्कद्वारे कृत्रिम श्वास देणे चालू ठेवा आणि जर हृदयाचा वेग मिनिटाला १०० पेक्षा कमी असेल तर ऑक्सिजनच्या स्रोताचा वापर करा.

१० मिनिटे योग्य प्रमाणात कृत्रिम श्वास देऊनही जर शिशु जीवित असल्याचे कोणतेही चिन्ह दिसून आले नाही (श्वासोच्छ्वास होत नाही, हृदयाचे ठोके ऐकू येत नाहीत आणि हालचाल नाही) तर शिशुला पुनर्जीवित करण्याची कृती थांबवा.

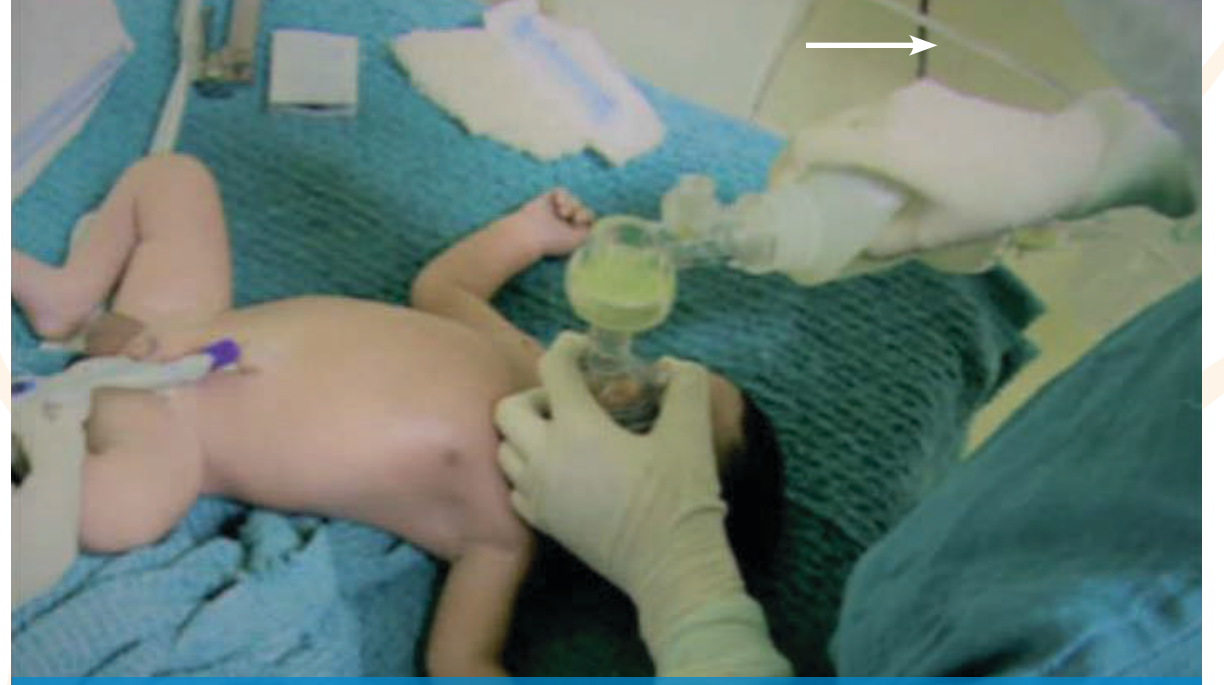
३० सेकंद कृत्रिम श्वास देऊनही जर शिशु व्यवस्थित श्वासोच्छ्वास करत नसेल तर कोणत्या कृती करणे आवश्यक आहे?

- ऑक्सिजन वापरून पिशवी आणि मास्कद्वारे कृत्रिम श्वास देणे चालू ठेवणे.

हृदयाच्या वेगाचे मूल्यमापन करणे आणि जर हृदयाचा वेग मिनिटाला १०० पेक्षा कमी असेल तर पिशवीला ऑक्सिजनचा स्रोत जोडणे.

पिशवी आणि मास्कद्वारे कृत्रिम श्वास देणे चालू ठेवणे.

- जर मदत उपलब्ध असेल तर आवश्यकतेनुसार छातीवर योग्य दाब देणे, शरीरात नळी घालणे आणि औषधोपचार करणे.

मातेसह निरीक्षणात्मक काळजी घेणे

अवधी: ३० मिनिटे

विचारा: पिशवी आणि मास्कद्वारे कृत्रिम श्वास दिल्यावर शिशुचा श्वासोच्छ्वास नियमित झाल्यावर कोणती काळजी घेणे आवश्यक आहे?

कृती	स्पष्टीकरण
शिशुला मातेच्या स्तनांच्या मधे ठेवणे. शिशु आणि मातेला चादरीमध्ये एकत्र लपेटणे.	शिशुला मातेपासून दूर न करता त्याची निरीक्षणात्मक काळजी घेतली जाते. जे शिशु सुरुवातीच्या कृती आणि १ मिनिटापेक्षा कमी अवधीसाठी देण्यात आलेल्या पीपीव्हीनंतर श्वासोच्छ्वास करण्यास सुरुवात करतात त्या सर्व शिशुंची मातेसह निरीक्षणात्मक काळजी घेतली जाते, त्यांना मातेचा स्पर्श होईल अशा प्रकारे ठेवले जाते आणि त्यांच्यावर बारकाईने लक्ष ठेवले जाते.
स्तनपान देण्यास सुरुवात करणे.	शिशुच्या जन्मानंतर एका तासाच्या आत त्याला स्तनपान देण्यास सुरुवात करा. जन्मानंतर शिशु सर्वाधिक सक्रिय असते आणि त्यामुळे जन्मानंतर एका तासाच्या आत स्तनपान देण्यास लवकरात लवकर सुरुवात करावी. शिशु स्वतःहून मातेच्या स्तनाजवळ सरकत जाते, स्वतःचे मुख उघडते, डोके एका दिशेकडून दुसऱ्या दिशेकडे वळवते आणि त्याच्या मुखात लाळदेखील जमा होऊ लागते. या खुणा शिशु स्तनपान घेण्यास सज्ज असल्याच्या आहेत. काही माता आणि शिशुंना या घडीला मदतीची आवश्यकता भासू शकते. निव्वळ स्तनपान देण्यातील सातत्य टिकून राहावे यासाठी स्तनपान देण्यास लवकरात लवकर सुरुवात करण्याची कृती पुनःपुन्हा अधोरेखित करा.
नवजात शिशुवर बारकाईने लक्ष ठेवणे.	जन्मानंतरच्या पहिल्या तासात दर १५ मिनिटांनी आणि त्यानंतरच्या एका तासात दर ३० मिनिटांनी शिशुचे तापमान, हृदयाचा वेग, श्वासोच्छ्वास आणि रंग यावर बारकाईने लक्ष ठेवा. हृदयाचा वेग, श्वासोच्छ्वास आणि तापमान यांचे मूल्यमापन करणे आणि नोंद ठेवणे याची चर्चा नंतर केली जाईल. जर शिशुचे ओठ आणि जीभ निळसर दिसू लागली तर शिशुला मोठ्या आरोग्य केंद्रात संदर्भित करा.
नवजात शिशुकडे लक्ष पुरविणाऱ्या सेविकेने शिशुची अवस्था आणि प्रगती याबाबत त्याच्या पालकांना वेळोवेळी माहिती पुरविणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे. जर जन्मानंतर शिशु तात्काळ रडले नाही तर त्यासंदर्भात केलेल्या कृतींची नोंद ठेवा.	

महत्त्वाचे संदेश:

पुनर्जीवित करण्याच्या प्रारंभिक कृती केल्यावर शिशु व मातेला एकमेकांचा स्पर्श होणे चालू ठेवणे.

जन्मानंतरच्या पहिल्या तासात दर १५ मिनिटांनी आणि त्यानंतरच्या एका तासात दर ३० मिनिटांनी शिशुचा श्वासोच्छ्वास, हृदयाचा वेग आणि रंग यावर बारकाईने लक्ष ठेवणे. जन्मानंतर एका तासाच्या आत स्तनपान देण्यास सुरुवात करणे.

शिशुला मातेच्या सोबत ठेवून निरीक्षणात्मक काळजी कशी घ्यावयाची?

शिशुला मातेच्या स्तनांच्या मधे ठेवा.
शिशु आणि मातेला चादरीमध्ये एकत्र लपेटा.

स्तनपान देण्यास सुरुवात करा.

जन्मानंतरच्या पहिल्या तासात दर
१५ मिनिटांनी आणि त्यानंतरच्या
एका तासात दर ३० मिनिटांनी शिशुवर
बारकाईने लक्ष ठेवा.

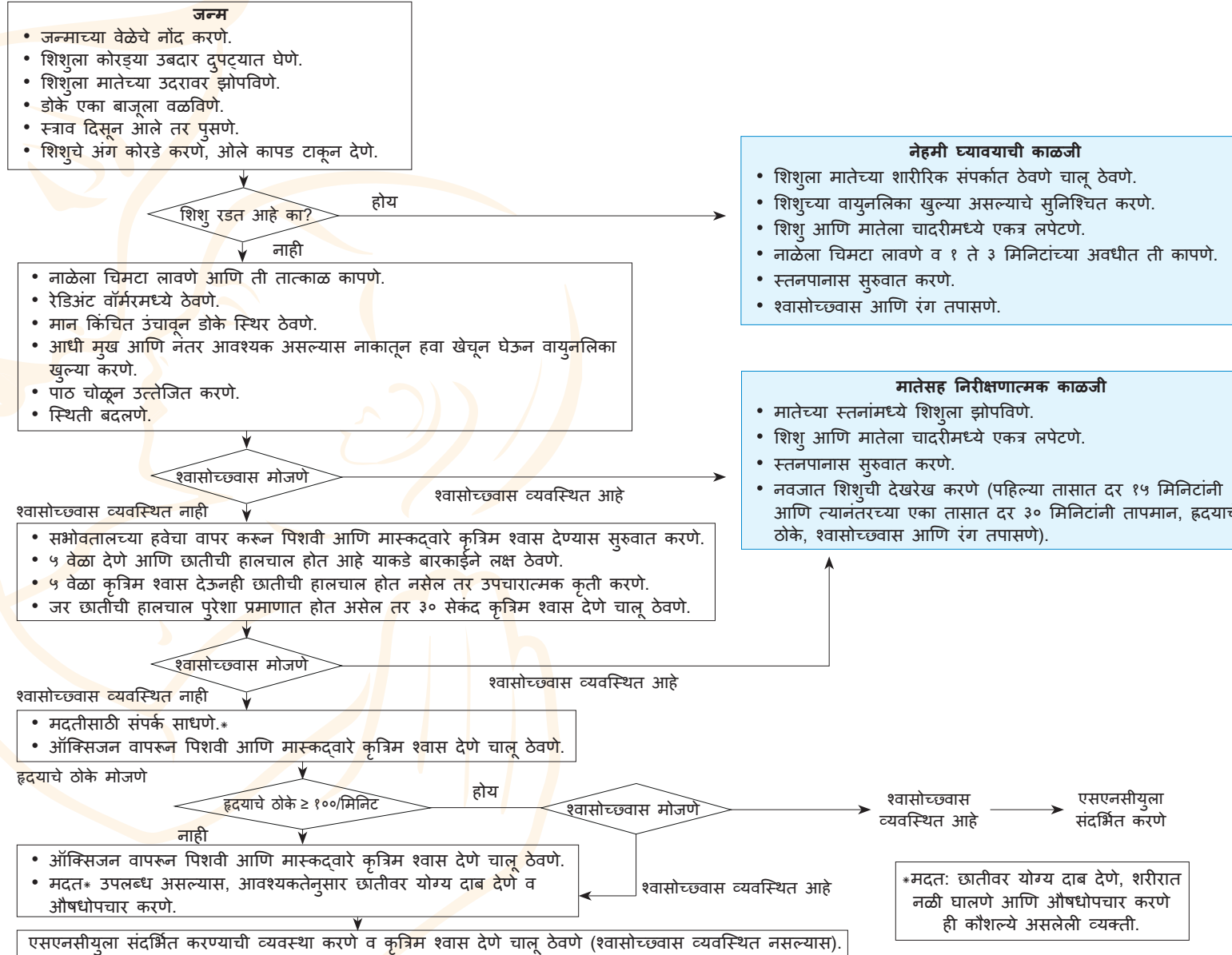
दिवस २

दिवस २

नवजात शिशुच्या पुनर्जीवनाच्या नियमावलीचा तक्ता

सुवर्ण क्षण

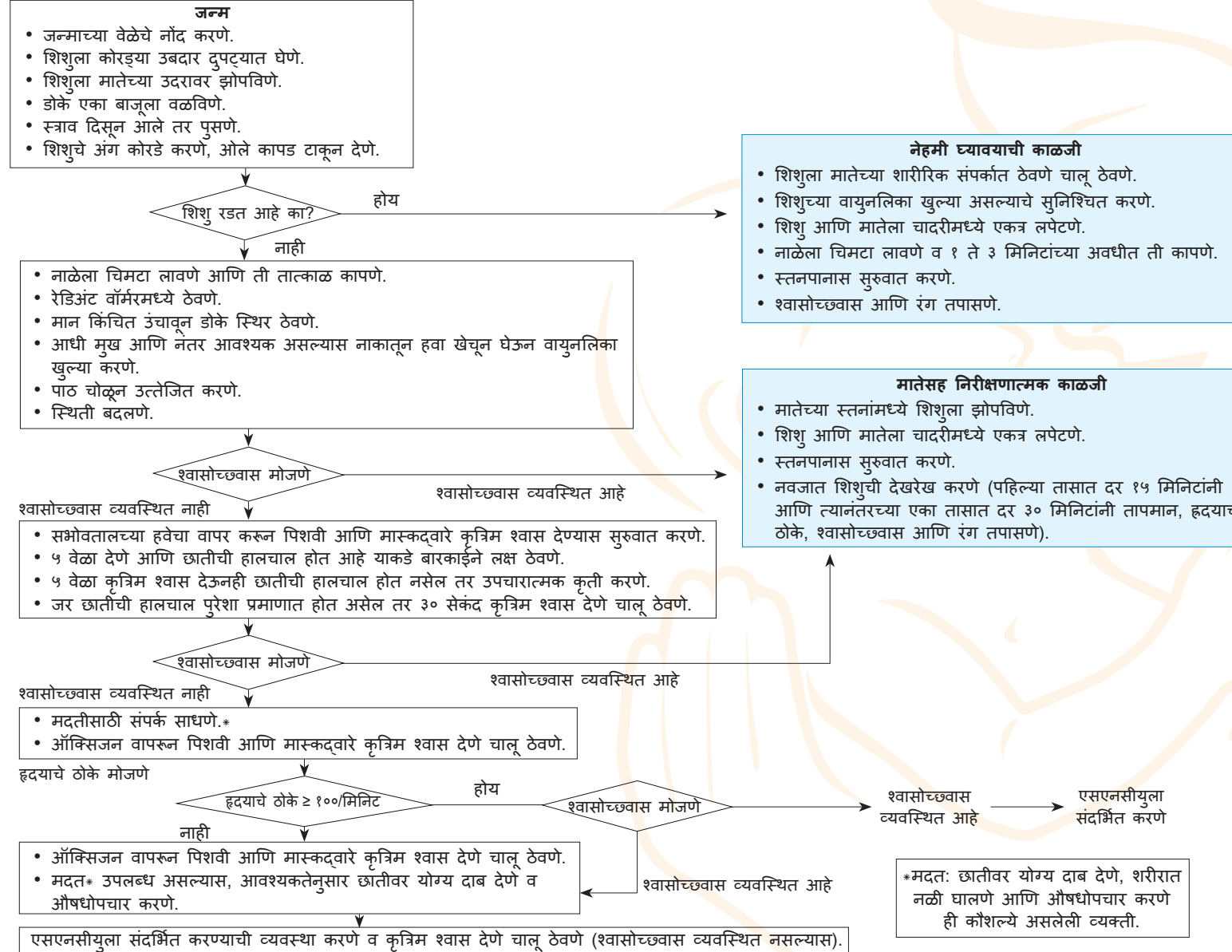

दिवस २ ची सुरुवात नियमावलीचा तक्त्याच्या उजळणीने करा.

सुवर्ण क्षणानंतर

नवजात शिशुच्या पुनर्जीवनाच्या नियमावलीचा तक्ता

सुवर्ण क्षण

सुवर्ण क्षणानंतर

जन्माच्या एका तासानंतर घेतली जाणारी काळजी

अवधी: ३० मिनिटे

विचारा: स्तनपान देण्यास सुरुवात केल्यावर कोणत्या प्रकारची काळजी घेतली जावी?

कृती	स्पष्टीकरण	प्रात्यक्षिक
शिशुचे वजन करणे.	स्तनपान देण्यास सुरुवात केल्यावर शिशुचे वजन करा. वजनकाट्याची सुई शून्यावर आहे का हे नेहमी तपासा आणि त्यानंतर शिशुला तबकडीत/तराजूत ठेवा आणि वजनाची नोंद करा. वजनाची प्रक्रिया करत असताना शिशुच्या शरीरातील उष्णता कमी होणार नाही हे सुनिश्चित करा.	वजनकाट्याची सुई शून्यावर आहे हे कसे तपासायचे आणि शिशुच्या वजनाची योग्य नोंद कशी करावयाची हे दाखवा.
के१ प्रोफिलॅक्सिस जीवनसत्वाचे इंजेक्शन देणे.	१००० ग्रॅम आणि त्याहून अधिक वजनाच्या सर्व शिशुंना १ मि.ग्रॅ. आणि १००० ग्रॅमपेक्षा कमी वजन असलेल्या सर्व शिशुंना ०.५ मि.ग्रॅ. के१ जीवनसत्वाचे इंजेक्शन स्नायूवाटे द्या. याची नोंद डिस्चार्जच्या पावतीवर आणि संदर्भित करण्याच्या टिपणावर करा. हे इंजेक्शन शिशुच्या जन्माच्या १ तासानंतर दिले पाहिजे.	के१ जीवनसत्वाचे इंजेक्शनची कुपी दाखवा. सहभागी प्रशिक्षणार्थीनी या इंजेक्शनचा वापर यापूर्वी केला आहे की नाही याची चौकशी करा.
नाळेची काळजी घेणे.	चिमटा/जर चिमटा उपलब्ध नसेल तर स्वच्छ दोरा घ्या आणि तो शिशुच्या नाभीपासून ३ ते ५ सें.मी. दरम्यान लावा/बांधा आणि नाळ कापा. नाळेचा कापलेला बुडखा स्वच्छ आणि कोरडा ठेवा. नाळेचा बुडखा उघडा ठेवा, तो बांधू नका किंवा त्यावर मलमपट्टी लावू नका. नाळेचा बुडखा अंदाजे ५ सें.मी. लांब असला पाहिजे. जर नाळेचा बुडखा त्याहून लांब असेल तर तो शिशुच्या जननेंद्रियाच्या संपर्क येऊन मलीन होईल आणि त्याला संसर्ग होऊ शकेल. नाळेच्या बुडख्यातून द्रव पाझरत आहे का याकडे लक्ष द्या.	
जन्मानंतर संसर्ग होण्याला प्रतिबंध करणे.	<ul style="list-style-type: none">डायपर/लंगोट बदलल्यावर आणि शिशुला स्तनपान देण्याच्या आधी हात स्वच्छ धुवा. धुतलेले व स्वच्छ पलंगपोस वापरा.निव्वळ स्तनपान	
जन्मतः लसीकरण करणे.	पुढील विभागात सविस्तर माहिती देण्यात आलेली आहे.	

महत्त्वाचे संदेश:

- जन्माच्या एका तासानंतर शिशुचे वजन करणे व त्याला के१ जीवनसत्वाचे इंजेक्शन देणे तसेच यांची नोंद करणे..
- हात स्वच्छ धुणे हा संसर्गाला प्रतिबंध करण्याचा सर्वात कमी खर्चिक पर्याय आहे.
- नाळेच्या कापलेल्या बुडख्याला काहीही लावू नका आणि तो कोरडा ठेवा.

जन्माच्या एका तासानंतर कोणती काळजी घेतली पाहिजे?

४. संसर्गाला प्रतिबंध करणे.

नवजात शिशुचा श्वासोच्छ्वास आणि तापमान यावर बारकाईने लक्ष देणे

अवधी: ३० मिनिटे

विचारा: तापमान आणि श्वासोच्छ्वास यावर कसे लक्ष ठेवावे?

कृती	स्पष्टीकरण	प्रात्यक्षिक आणि सराव
श्वासोच्छ्वास	<p>शिशुंचा श्वासोच्छ्वास वेगाने होतो कारण त्यांची फुफ्फुसे छोटी असतात आणि त्यामुळे वायुंच्या पुरेशा देवाणघेवाणीसाठी शिशुंना वेगाने श्वासोच्छ्वास करणे आवश्यक असते. नवजात शिशुच्या श्वासोच्छ्वासाचा सामान्य वेग मिनिटाला ४०-६० श्वास इतका असतो. श्वासोच्छ्वासातील अनियमितता खालीलप्रमाणे आहेत:</p> <p>अ. श्वासोच्छ्वास वेगाने होणे >६० श्वास/मिनिट.</p> <p>ब. श्वासोच्छ्वास न होणे (श्वसनक्रिया बंद होणे) किंवा श्वास घेताना धाप लागणे.</p> <p>क. श्वासोच्छ्वास करताना त्रास होणे - छाती तीव्र प्रमाणात आत ओढली जाणे.</p> <p>श्वासोच्छ्वासाचा वेग मोजताना काय करावे: श्वासोच्छ्वास वेगाने होत आहे का हे ठरविण्यासाठी एका मिनिटामध्ये किती श्वास घेतले जात आहेत हे मोजणे अत्यावश्यक आहे. जेव्हा तुम्ही श्वासोच्छ्वासाचे निरीक्षण करता तेव्हा शिशु शांत आणि स्थिर असले पाहिजे. शिशुच्या छातीची/उदराची हालचाल मोजताना घड्याळाच्या सेकंद काट्याचा किंवा डिजिटल घड्याळाचा वापर करा. शिशुची अयोग्य स्थिती, स्त्रावामुळे निर्माण झालेला अडथळा, पहिले मल आणि/किंवा संसर्ग यामुळे शिशुच्या वायुनलिका/फुफ्फुसे यांच्या कार्यात बाधा येऊ शकते. परिणामी, शिशुच्या श्वासोच्छ्वास वेगाने होऊ शकतो आणि छाती आत ओढली जाऊ शकते.</p>	<p>प्रशिक्षकाने पुतळ्याच्या मदतीने केलेले प्रात्यक्षिक पाहून सहभागी प्रशिक्षणार्थींनी श्वासोच्छ्वासाच्या वेगाची मोजणी कशी करावयाची याचा सराव करावा.</p>
तापमान	<p>मानवी स्पर्शाच्या मदतीने (हाताच्या पंजाची मागील बाजू) शिशुच्या शरीराच्या तापमानाचा साधारण अंदाज घेता येतो. जर शिशुच्या पायाचे तळवे उबदार आणि गुलाबी असतील तर त्याला योग्य प्रमाणात ऊब मिळत आहे असे समजावे. परंतु जर त्याच्या पायाचे तळवे थंड आणि उदर गरम असेल तर शिशुला थंडी वाजत आहे असे समजावे. जर शिशुचे तापमान असामान्य प्रमाणात कमी असेल तर त्याच्या पायाचे तळवे आणि उदर हे दोन्ही हाताला थंड लागतात. डिजिटल थर्मामीटर वापरून सर्व शिशुंचे तापमान मोजणे आणि त्याची नोंद ठेवणे अत्यावश्यक आहे.</p>	<p>हाताच्या स्पर्शाने तापमान कसे मोजावे तसेच डिजिटल थर्मामीटरचा वापर कसा करावा याचे प्रात्यक्षिक दाखवा.</p>

महत्त्वाचे संदेश:

- जर शिशुच्या श्वासोच्छ्वासाचा दर मिनिटाला ४०-६० श्वास इतका असेल तर शिशुची श्वसनक्रिया सामान्य आहे असे समजावे.
- जर शिशुच्या पायाचे तळवे स्पर्शाला उबदार लागत असतील आणि गुलाबी दिसत असतील तर त्याला योग्य प्रमाणात ऊब मिळत आहे असे समजावे. डिजिटल थर्मामीटर वापरून तापमान मोजणे.

नवजात शिशुचा श्वासोच्छ्वास आणि तापमान यावर लक्ष कसे ठेवावे?

१ श्वासोच्छ्वासाचे संनियंत्रण
(श्वासोच्छ्वासाचा वेग मोजणे)

२ तापमानाचे संनियंत्रण
(स्पर्श करून मूल्यमापन - उदर)

३ तापमानाचे संनियंत्रण (स्पर्श करून
मूल्यमापन - शरीराच्या केंद्रापासून दूर)

४ डिजिटल थर्मामीटरचा वापर
करून तापमानाची नोंद करणे

स्तनपान

अवधी: ३० मिनिटे

विचारा: स्तनपानास सुरुवात झाली आहे हे तुम्ही कसे ठरवता?

	स्थिती (स्थितीच्या चार कृती)	संपर्क (संपर्काच्या चार कृती)	स्तनपान देण्याची वारंवारता	नेहमीच्या अडचणी आणि त्यांची हाताळणी यांची चर्चा
स्तनपानासंबंधी चर्चा करणे	<ol style="list-style-type: none">१. शिशुच्या शरीराला योग्य आधार देणे.२. शिशुचे डोके, मान आणि बाकीचे अंग एकाच पातळीवर ठेवणे.३. शिशुचे सर्वांग मातेच्या दिशेने असणे.४. शिशुच्या पोटाचा स्पर्श मातेच्या उदराला होणे.	<ol style="list-style-type: none">१. शिशुचे मुख पूर्णपणे उघडलेले आहे.२. शिशुचा खालचा ओठ बाहेरच्या बाजूला वळलेला आहे.३. शिशुची हनुवटी मातेच्या स्तनाला स्पर्श करत आहे.४. मातेच्या स्तनमंडलाचा बराचसा भाग शिशुच्या मुखात आहे.	<p>मातेने शिशुला रात्रंदिवस किमान ८ ते १० वेळा स्तनपान द्यावे.</p> <p>माता पलंगावर झोपूनही स्तनपान देऊ शकते.</p>	<p>स्तनाग्रांना चिरा जाणे: शिशु योग्यरित्या स्तनपान घेत असल्याची खात्री करून घेणे आणि शिशुला स्तनपानाच्या शेवटी येणारे हार्डमिल्क पाजणे.</p> <p>स्तन सुजून मोठे होणे: स्तन शेकणे, स्तनातून दूध पिळून काढणे, शिशु योग्यरित्या स्तनपान घेत असल्याची खात्री करून घेणे.</p> <p>स्तनात पू होणे म्हणजे स्तन सुजून दुखणे आणि लाल होणे. मातेला कदाचित ताप आलेला असू शकतो. पॅरासिटमॉलची मात्रा देऊन तिला पुढील उपचारांसाठी संदर्भित करणे आवश्यक असते.</p>
प्रात्यक्षिक	चित्रफीत दाखवा आणि पुतळ्याच्या मदतीने शारीरिक स्थिती कशी असावी याचे प्रात्यक्षिक दाखवा.			

महत्त्वाचे संदेश:

१. स्तनपान देताना योग्य शारीरिक स्थिती आणि शिशुने स्तन मुखात योग्यरित्या घेणे महत्त्वाचे आहे.
२. मातेने रात्रीदेखील स्तनपान देणे चालू ठेवावे.
३. स्तनपान देण्याच्या नेहमीच्या अडचणी दूर करण्यासाठी मातेला मदत करणे.

योग्यरित्या स्तनपान देण्यासाठी कोणत्या कृती आवश्यक आहेत?

कांगारु मदर केअर (केएमसी)

अवधी: ३० मिनिटे

विचारा: कांगारु मदर केअर (केएमसी) म्हणजे काय? ती कशा प्रकारे देण्यात येते आणि तिचे फायदे कोणते? चर्चा करा.

कोणत्या शिशुंना कांगारु मदर केअर देण्यात यावी: जन्मतः २००० ग्रॅमपेक्षा कमी वजन असलेल्या सर्व नवजात शिशुंना केएमसी देण्यात यावी. १८०० ग्रॅम किंवा त्याहून अधिक वजन असलेल्या तसेच प्रकृती स्थिर असलेल्या नवजात शिशुंना लवकरात लवकर केएमसी सुरु करावी. १८०० ग्रॅम किंवा त्याहून कमी असलेल्या शिशुंची प्रकृती वैद्यकीयदृष्ट्या स्थिर झाल्यानंतर लवकरात लवकर त्यांना केएमसी सुरु करावी.

केएमसी कधी थांबवावी: जेव्हा शिशुचे वजन सुमारे २५०० ग्रॅम होते आणि त्याला कंटाळा आल्यामुळे ते चुळबुळ करू लागते किंवा स्तनपान घेत नाही आणि रडते, तेव्हा शिशुला कांगारु मदर केअर देणे थांबवावे.

स्पष्टीकरण		प्रात्यक्षिक
केएमसीचे फायदे: <ul style="list-style-type: none">तापमान राखले जाते तसेच शरीर थंड पडण्याची शक्यता कमी होते.स्तनपान देण्याची वारंवारता वाढते.श्वसनक्रिया बंद होणे व संसर्ग होणे यासारख्या विकारांचे प्रमाण कमी होते.वजन वाढण्याची शक्यता वाढतेआरोग्य केंद्रातून लवकर डिस्चार्ज मिळतो.ताण कमी होतो (शिशु व माता दोहोचाही)माता-शिशु यांच्यातील बंध बळकट होतात.	केएमसीची अतिरिक्त फायदे: <p>केएमसीमुळे शिशुची पंचेद्रिये सुखावतात. शिशुला मातेचा स्पर्श होत असल्यामुळे त्याला मातेची ऊब मिळते (स्पर्श), त्याला मातेचा आवाज व तिच्या हृदयाचे ठोके ऐकू येतात (श्रवण), ते मातेचे दूध पिते (चव), ते मातेकडे पाहते (दृश्य) आणि त्याला मातेच्या शरीराचा वास येतो (गंध).</p> <p>केएमसीमुळे निव्वळ स्तनपान देण्याची वारंवारता सुधारते, शिशुचे वजन वाढते, माता व कुटुंबियांची शिशुमध्ये असलेली भावनिक गुंतवणूक जोपासली जाते आणि सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे केएमसी विनामूल्य असते.</p>	प्रात्यक्षिक <ol style="list-style-type: none">पेहराव, स्थिती आणि कालावधी यांची चर्चा करा.माता व तिचे जन्मतः कमी वजन असलेले शिशु यांच्या मदतीने केएमसीचे प्रात्यक्षिक द्या. केएमसीबाबत समुपदेशन करण्यासाठी सल्लागाराची भूमिका करा: जे शिशु १९०० ग्रॅम वजनाचे आहे, जन्मतः रडले आहे व चांगल्या प्रमाणात स्तनपान घेत आहे त्याच्या मातेला केएमसीबाबत सल्ला द्या.

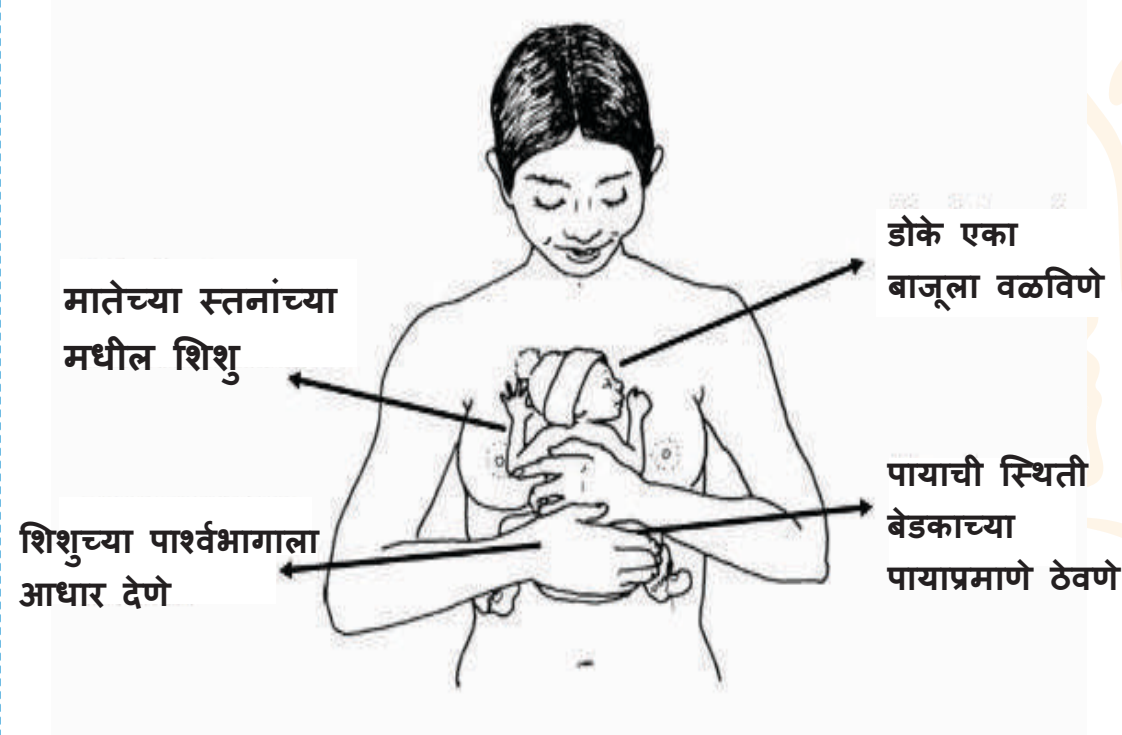
महत्त्वाचे संदेश:

माता व शिशु यांना एकमेकांचा स्पर्श लवकरात लवकर, सातत्याने आणि दीर्घकाळ मिळणे तसेच मातेने निव्वळ स्तनपान देणे हे कांगारु मदर केअरचे घटक आहेत. शिशुला मातेच्या स्तनांच्या मधे ठेवले जाते. जन्मतः कमी वजन असलेल्या शिशुंना कांगारु मदर केअर लवकरात लवकर देणे सुरु करणे.

तुम्ही कांगारू मदर केअर कशी घाल

केएमसी देणारी माता

केएमसीमधील स्थिती

शिशुचे कपडे

टोपरे, झबले, लंगोट आणि पायमोजे

लसीकरण

अवधी: २० मिनिटे

विचारा: जन्मतः देण्यात येणाऱ्या लसींची सविस्तर माहिती देणे. **उत्तर:** (बीसीजी, ओपीव्ही आणि हिपेटायटिस बी)
लस शरीरावर कोणत्या जागी द्यावी याची चर्चा करणे आणि पुतळ्याच्या मदतीने लस कशी द्यावयाची याचे प्रात्यक्षिक दाखवावे:
स्नायूद्वारे इंजेक्शन आणि त्वचेखाली इंजेक्शन.

लस	देण्याचा प्रकार	जागा	मात्रा/तंत्र	खबरदारी	रिअॅक्शन	टिप्पणी
बीसीजी	त्वचेखाली	डाव्या दंडावर	इन्स्युलिनच्या सिरिंजद्वारे ०.०५ एम.एल. लसीची ०.०५ एम.एल. मात्रा इंजेक्शनने द्यावी. त्वचेखाली लस टोचल्यावर त्या जागी एक छोटा फोड येतो.	ही लस तिची कुपी उघडल्यावर ४ तासांच्या आत द्यावी. लसीमध्ये सोबत देण्यात आलेला डायल्युअंट मिसळावा. तसचे लस सूर्यप्रकाशापासून दूर ठेवावी.	३ आठवड्यांनी इंजेक्शन दिल्याच्या जागा लाल होते आणि छोटी पुळी येते. काहीवेळा ही पुळी फुटते आणि त्यातून थोडा द्रव बाहेर येऊ शकतो. क्वचित प्रसंगी त्या जागी पू होऊ शकतो. अशा वेळी शिशुला संदर्भित करावे.	सर्व लसी शिशुला घरी पाठविण्यापूर्वी देण्यात येतील हे सुनिश्चित करणे. तथापि, जर शिशुला त्यापूर्वी घरी पाठविले तर त्याला पहिली संधी मिळताच लस द्यावी (२४ तासांच्या हिपेटायटिस बी, १४ दिवसांत ओपीव्ही आणि पहिल्या वर्षभरात बीसीजी)
ओपीव्ही	मुखावाटे		दोन थेंब	व्हॅक्सिन वायल मॉनिटर (व्हीव्हीएम) तपासा, जर व्हीव्हीएम ३ व ४ अवस्थेत असेल तर ती लस वापरू नका.	नाही	
हिपेटायटिस बी	स्नायूवाटे	मांडीच्या वरच्या भागात बाहेरील बाजूस	०.५ एम.एल. १ एम.एम. सिरिंजसह २६ गेजची सुई वापरावी.		नाही	

महत्त्वाचे संदेश:

- जन्मानंतर २४ तासांच्या आत किंवा घरी पाठविण्यापूर्वी शिशुला बीसीजी, ओपीव्ही, हिपेटायटिस बी या लसी दिल्या असल्याची शात्री करून घेणे.
- डिस्चार्ज कार्डावर तसेच माता-बालक संरक्षक (एमसीपी) कार्डावर जन्मतः देण्यात आलेल्या लसींची नोंद करणे.
- एमसीपी कार्डावर दिलेली माहिती पालकांना समजावून सांगणे.
- व्हीव्हीएम ३ व ४ अवस्थेत असेल तर त्या कुपीतील लसी वापरू नयेत.

जन्मतः कोणत्या लशी देण्यात येतात?

डिस्चार्ज आणि पाठपुरावा करण्याची योजना

अवधी: ३० मिनिटे

विचारा: तुम्ही शिशुला कधी घरी पाठवाल? घरी पाठविताना तुम्ही पालकांना/काळजीवाहकांना कोणते संदेश द्याल?

डिस्चार्जचे नियोजन	डिस्चार्ज देतेवेळी सल्ला	स्पष्टीकरण
<p>घरी पाठविण्यापूर्वी पडताळणी सूची पाहा.</p> <p>अ. शिशु आजारी नाही व त्याला कावीळ झालेली नाही. (जर शिशुचे पंजे आणि तळवे पिवळसर दिसत असतील तर त्याला संदर्भित करावे)</p> <p>ब. शिशुला तीन लसी, अनुक्रमे ओपीव्ही, हिपेटायटिस बी व बीसीजी, देण्यात आल्या आहेत.</p> <p>क. जर शिशु दिवसरात्र ८-१० वेळा स्तनपान घेत असेल, २४ तासांत ६-८ वेळा लघवी करत असेल आणि स्तनपान घेतल्यावर शांत झोपत असेल तर स्तनपानास व्यवस्थित सुरुवात झाली असे समजावे.</p> <p>ई. मातेला कोणताही महत्त्वाचा आजार नाही.</p>	<p>मातेला सल्ला द्या की;</p> <p>अ. शिशुला उबदार वातावरणात ठेवावे.</p> <p>ब. शिशुला निव्वळ स्तनपान द्यावे.</p> <p>क. शिशुबरोबर खेळावे आणि त्याच्याशी बोलावे.</p> <p>ड. हात धुवावेत, शिशुची नाळ स्वच्छ व कोरडी ठेवावी.</p> <p>ई. आजारपणाच्या खुणांवर लक्ष ठेवावे.</p> <p>फ. पाठपुराव्यासाठी कधी यावे.</p> <p>शिशु आजारी असल्यासारखे दिसत असेल, नीट स्तनपान घेत नसेल, सुस्त असेल, श्वासोच्छ्वास वेगाने घेत असेल वा श्वास घेताना त्रास होत असेल, पंजे व तळवे पिवळसर दिसत असतील किंवा हाताला शिशुचे अंग थंड/ताप आल्यासारखे लागत असेल.</p>	<p>शिशुला घरी नेतेवेळी मातेला सल्ला सोप्या भाषेत कसा द्यावा? छोटे नाटुकले करा ज्यामध्ये आरोग्य सेविका जन्मतः कमी वजनाच्या शिशुच्या मातेला सल्ला देत असल्याचा अभिनय करेल. मातेला कोणती माहिती असणे गरजेचे आहे आणि समुपदेशन करताना कोणती कौशल्ये गरजेची आहेत हे अधोरेखित करा.</p> <p>मातेला एमसीपी कार्डचा परिचय करून द्या.</p>

महत्त्वाचे संदेश:

१. शिशुला घरी पाठविण्यापूर्वी त्याला कोणताही आजार झालेला नाही, कावीळ झालेली नाही आणि त्याला तीन लसी, अनुक्रमे ओपीव्ही, हिपेटायटिस बी व बीसीजी, देण्यात आल्या आहेत याची नेहमी खात्री करून घेणे.
२. मातेला तिच्या शिशुची योग्यरित्या काळजी घेण्याचा आत्मविश्वास आहे आणि तिला कोणताही आजार झालेला नाही.
३. शिशु दिवसरात्र पुरेसे (८-१० वेळा) स्तनपान घेत असल्याची खात्री करून घेणे.
४. जर शिशुला २४ तासात ६-८ वेळा लघवी झाली आणि स्तनपान घेतल्यावर ते २-३ तास शांत झोपले तर त्याला स्तनपान व्यवस्थित मिळत आहे असे समजावे.

डिस्चार्ज देण्याची आणि पाठपुरावा करण्याचे नियोजन तुम्ही कसे कराल.

घरी पाठविण्यापूर्वी तपासणी करणे.

घरी पाठविण्यापूर्वी समुपदेशन करणे.

नवजात शिशुसाठी वाहतुकव्यवस्था

अवधी: ३० मिनिटे

विचारा: नवजात शिशुला संदर्भित करण्याचे निदर्शक कोणते आहेत आणि सुरक्षित वाहतुकव्यवस्था कशी सुनिश्चित होईल.
नवजात शिशुसाठीच्या वाहतुकीसंदर्भातील कामांची चर्चा करणे आणि त्यांचे प्रात्यक्षिक दाखविणे.

संदर्भित करण्याजोगे निदर्शक	सुरक्षित वाहतुकव्यवस्थेचे घटक	गटचर्चा आणि प्रात्यक्षिक
<ol style="list-style-type: none">पुनर्जीवित करण्याच्या कृतीदरम्यान १ मिनिटापेक्षा जास्त अवधी पीपीव्ही आवश्यक असलेले सर्व शिशु.जन्मतः कमी वजनाचे सर्व शिशु < १८०० ग्रॅमस्तनपान घेताना अडचणश्वसनाचा वेग मिनिटाला ६० पेक्षा अधिक (किमान दोन वेळच्या मोजणीदरम्यान)/ श्वसनक्रिया बंद होणे/छाती तीव्र प्रमाणात आत ओढली जाणे.तापमान ३५.५० से.पेक्षा कमी असलेले कोणतेही शिशुताप >३७.५० से.सुस्तीविचित्र हालचाली	<ul style="list-style-type: none">पालक आणि संदर्भित युनिटसह संवाद साधणे.वाहतुकव्यवस्था करण्यापूर्वी खालील निकष पाहणे:<ul style="list-style-type: none">मातेबरोबर कांगारू मदर केअर/वाहतुकव्यवस्था इन्क्युबेटरसारख्या कोणत्याही अन्य उपलब्ध पद्धतीमध्ये शिशुला ठेवून "वॉर्म चें" (उबदारपणा) राखणे.शिशुच्या वायुनलिका खुल्या ठेवणे आणि ऑक्सिजनची योग्य पातळी राखणे. आवश्यक असल्यास, पिशवी आणि मास्कद्वारे कृत्रिम श्वास देणे चालू ठेवणे.जर शिशु स्तनपान घेत असेल तर स्तनपान देणे चालू ठेवणे.	<p>नवजात शिशुच्या वाहतुकव्यवस्थेविषयी विद्यमान पर्याय आणि प्रक्रियांची चर्चा करणे.</p> <p>जन्मी शिशु सुरक्षा कार्यक्रम (जेएसएसके) आणि राष्ट्रीय रुग्णवाहिनी सेवेच्या अंतर्गत संदर्भित वाहतुकव्यवस्था विनामूल्य उपलब्ध आहे हे समजावून सांगणे.</p>

महत्त्वाचे संदेश:

शिशुंचे पूर्व-संदर्भित व्यवस्थापन सुनिश्चित करणे आणि संदर्भित टिपणावर सर्व संबंधित माहिती लिहून देणे. मदतनीसांना संदर्भित करण्याची आवश्यकता समजावून सांगणे.

तुम्ही नवजात शिशुसाठी वाहतुक व्यवस्था कशी कराल?

रेडिअंट वॉर्मर: यंत्राचा परिचय

अवधी: ३० मिनिटे

रेडिअंट वॉर्मरचे प्रात्यक्षिक: भाग आणि कार्य

क्र.	अवधी	कार्य	प्रात्यक्षिक
१.	बॅसिनेट	नवजात शिशुला ठेवण्यासाठी	बॅसिनेट, गादी व चादरीची स्वच्छता.
२.	मोड सिलेक्टर	मॅन्युअल किंवा सव्ही पर्यायाची निवड	मॅन्युअल मोड व सव्ही मोडचे प्रस्थापन. वेगवेगळ्या सेटिंगमध्ये दोन्ही पर्यायांचा उपयोग कशा प्रकारे होतो.
३.	क्वार्ट्झ/सिरेमिक रॉड	रेडिअंट उष्णता मिळणे	एका शिशुला एक आरडब्ल्यु या तत्वाच्या उपयोगाची आवश्यकता समजावून सांगा.
४.	टॅपरेचर सिलेक्शन पॅनेल	सेट टॅपरेचर किंवा स्किन टॅपरेचर यापैकी एकाची निवड करणे	विविध बटणे दाखवा तसेच तापमान निश्चित करण्यासाठी त्यांचा उपयोग कसा करावा हे दाखवा.
५.	टॅपरेचर सिलेक्शन नॉब्स	इच्छित सेट टॅपरेचर निवडणे	नॉर्मल टॅपरेचरची श्रेणी आणि अलार्मचे सेटिंग यांची चर्चा करा.
६.	टॅपरेचर डिस्प्ले	सेट किंवा मेझर्ड टॅपरेचर दाखविणे	तापमान कसे प्रस्थापित करावे याचे प्रात्यक्षिक दाखवा.
७.	स्किन प्रोब	जेव्हा शिशुच्या त्वचेला जोडला जातो तेव्हा त्याच्या त्वचेचे तापमान दर्शविणे	प्रोब विशिष्ट जागी व्यवस्थित बसविण्याचे महत्त्व.
८.	कंट्रोल पॅनेल	डिस्प्लेचे विविध पर्याय आणि कंट्रोल फिचर्स/नॉब्स असतात	डिस्प्ले पॅनेलवरील माहिती समजावून सांगा.
९.	हीटर आऊटपुट डिस्प्ले	उष्णता किती प्रमाणात आहे हे दर्शविणे	हीटर आऊटपुटचे महत्त्व समजावून सांगणे - कमी आऊटपुट शिशुने तापमान चांगल्या प्रकारे राखल्याचे दर्शवितो.
१०.	अलार्म्स	कमी आणि अधिक प्रमाणातील तापमानाची घंटा निश्चित करणे.	कार्य आणि अडचणीचे निवारण.

महत्त्वाचे संदेश:

- एका पाळीमध्ये किमान एकदा तापमान यंत्राशिवाय तपासणे.
- घंटा वाजल्यावर नेहमी तात्काळ प्रतिसाद देणे आणि उपचारात्मक उपाययोजना करणे.

रेडिअंट वॉर्मर कसे काम करते याविषयी तुम्हाला माहिती आहे का?

पिशवी आणि मास्क – भाग आणि कार्य

अवधी: ३० मिनिटे

पिशवी आणि मास्क यांची जुळणी कशी करावयाची आणि स्वतः फुगणाऱ्या पिशवीचे कार्यान्वयन कसे तपासायचे याचे प्रात्यक्षिक.

	स्पष्टीकरण		
	उपकरणाचा आकार	आकार २४० ते ५०० मि.मी.च्या श्रेणीमध्ये	
	भाग		
पिशवी आणि मास्क	मास्क - अपुऱ्या दिवसांच्या शिशुसाठी ० आणि पूर्ण दिवसांच्या शिशुसाठी ?	योग्य आकाराच्या मास्कने डोळे वगळता हनुवटीचे टोक, मुख आणि नाक व्यवस्थित झाकले गेले पाहिजे.	योग्य आकाराचा मास्क कसा निवडावा याचे प्रात्यक्षिक दाखवा.
	पिशवीचे अंग	ऑटोक्लेव्हमध्ये विल्हेवाट लावता येईल अशा सामग्रीने बनविलेले.	स्वतः फुगणाऱ्या पिशवीच्या भागांचे प्रात्यक्षिक दाखवा.
	दोन तोट्या - हवेसाठी मोठ्या व्यासाची आणि दुसरी ऑक्सिजनकरीता	ऑक्सिजनच्या तोटीला ऑक्सिजनची नळी जोडणे आणि हवेच्या नळीला साठा जोडणे.	
	पिशवीच्या वरच्या टोकावर बसविलेली उघडमीट करणारी झडप	ही झडप पिशवीतील दाब कमी करते. अतिरिक्त दाब निर्माण झाला की झडप उघडते, जेणेकरून फुप्फुसाला होणारी इजा तसेच होणारी हवेची गळती टळते.	सहभागी प्रशिक्षणार्थींना उघडमीट करणारी झडप स्वतः तपासण्यास सांगा.
	रुग्णासाठी असलेली तोटी - पिशवीच्या पुढच्या टोकाला, ज्याला पेशंट आऊटलेट म्हणतात, तिथे मास्क जोडलेला असतो.		
स्वच्छता	सर्व भाग सुटे करा आणि गरम पाणी व साबणाने स्वच्छ धुवा. ऑटोक्लेव्हमध्ये ठेवा किंवा निर्जंतुक करण्यासाठी ३० मिनिटे आणि पूर्णतः जंतुविरहित करण्यासाठी ६ तास २% ग्लुटरलडिहाईडमध्ये भिजवून ठेवा. ग्लुटरलडिहाईडमधून बाहेर काढल्यावर स्वच्छ पाण्याने खळखळून धुवा, निर्जंतुक कपड्याने कोरडे करा आणि त्यानंतर पुन्हा जुळवून ठेवा. प्रत्येक रुग्णाने वापरल्यावर मास्क स्पिरिटने स्वच्छ करा. दररोज निर्जंतुक करा आणि आठवड्यातून एकदा पूर्णतः जंतुविरहित करा.		
कार्यरतता तपासणे	मास्क हाताच्या पंजावर दाबून हवाबंद करा. चाचणी करण्यासाठी श्वासोच्छ्वास करून पंजावरील दाब पाहा. उघडमीट करणारी झडप उघडावी यासाठी पिशवी दाबा आणि हवा बाहेर पडताना येणारा आवाज ऐका. पिशवी दाबून सोडल्यावर पिशवी पुन्हा त्वरीत फुगते का हे तपासा.		

महत्त्वाचे संदेश:

पिशवी आणि मास्कची स्वच्छता आणि कार्यरतता तपासणे हा दैनंदिन कार्याचा भाग असणे अत्यावश्यक आहे.

पिशवी आणि मास्क: भाग आणि कार्ये

अवधी: ३० मिनिटे

